

*A WOSINSKY MÓR MÚZEUM
ÉVKÖNYVE
XXII.*

SEPARATUM

**WOSINSKY MÓR MEGYEI MÚZEUM
SZEKSZÁRD, 2000.**

Bondár Mária

A badeni kultúra telepmaradványa Aparhant-Felső legelő lelőhelyen¹

Csiszér Antal rendszeresen gyűjti Aparhanton és környékén a leleteket, amelyekről folyamatosan értesíti a szekszárdi múzeumot is. 1995. április 24-én bejelentette, hogy a falu Apar nevű részétől keletre – a falu fölötti fennsíkon, ahol több évig trágyaprizma állt – a termelészövetkezet földmunkát végeztetett. A szántás után a felszínen paticsfoltok, rengeteg cserép és eszköz került felszínre, amelyekből jelentős mennyiséget gyűjtött össze. A lelőhely az Aparhanti-pataktól D-re elterülő, Apar és Hant nevű települések közötti 167 m tengerszint feletti magasságú domb É-i lejtőjén található. A bejelentést követően Ódor János végzett rövid leletmentést a helyszínen 1995. május 2-5. között. Ódor János a fennsík szélén található földúttól kb. 50 m-re nyugati irányban jelölte ki a feltárandó területet, egy 10 x 5 m-es szelvényt (25. kép). A feltárás során ebben a szelvényben öt objektumot tárt fel a termelészövetkezettől kapott markoló segítségével.² A gép 50 cm-t szedett le a szelvény felszínéről, ezt követően kézi erővel folytatódott a munka.

Az alábbiakban Ódor János ásátásán valamint az ezt megelőző terepbejáráson és Csiszér Antal gyűjtéséből előkerült leleteket dolgozzuk fel.

Ódor János ásátása:

1. objektum (25. kép):

A szelvény DK-i sarkában sötétszürke, háromszög alakú, paticsos folt jelentkezett. Betöltése paticsos, sötétszürke, helyenként faszén maradványokkal. Oldala lejtősen mélyült, legmélyebb pontja -120 cm. Csak a szelvénybe eső részét tárták fel. A gödörből sok edénytöredék, állatcsont és néhány csontszerszám került elő.

Leletanyag:

Barnás színű, rövid, tölcséres nyakú, fordított csonka kúpos testű díszítetlen tál, egyik oldalán a hason kicsi, vízszintes alagútfüllel (1. kép 1; 21. kép 1); barnásszürke kis pohár töredéke (1. kép 2); sötétszürke, fényezett felületű, gömbszelet alakú tál töredékei, külső oldala díszítetlen, belső oldalán kannelúrázás (1. kép 3); szürke, vékony falú, nyomott gömbtestű bögre töredéke (1. kép 4); vörösesbarna amfora töredékei, nyakán körbefutó, háromsoros, benyomkodott díszű bordával (1. kép 5); világosbarna, rövid, hengeres nyakú, nyomott gömbtestű kis bögre töredéke, hasán kannelúra nyomaival (1. kép 6); világosbarna, felcsúcsosodó peremű bögre töredéke magas hurkafüllel (1. kép 7); szürke, vékony falú, nyomott gömbtestű bögre töredéke (1. kép 8); szürke, vékony falú, nyújtott S profilú fazék töredéke, peremén körbefutó, apró, benyomkodott pontokkal, testén a még vizes agyagba bekarcolt mintázattal díszítve (2. kép 1); vöröses színű fazék peremtöredéke, a perem alatt körbefutó, benyomkodott díszű kettős bordával (2. kép 2); vöröses színű fazék peremtöredéke, a perem alatt, egymás melletti bütykökkel, alattuk bekarcolásokkal díszítve (2. kép 3); barnás színű, nagy méretű hombár peremtöredéke, a perem alatt kétsoros, benyomkodott bordadíszrel (2. kép 4); világosszürke, gömbszelet alakú tál, peremén nagyon vékony, benyomkodott bordával (2. kép 5); vöröses színű, nyújtott S profilú fazék, egymással szemközti oldalán 2-2 kicsi bütyökkel, testén bekarcolt, elnagyolt hálómintával (2. kép 6); barna színű, csonka kúpos orsógomb (2. kép 7); vörösesbarna, hengeres nyakú, nyomott gömbtestű korsó töredéke a fül csonkjával, hasán kannelúrával (3. kép 1); szürke, fényezett felületű korsó töredéke a fül indításával, hasán széles kannelúrázás (3. kép 2); szürke, fényezett felületű kis bögre töredéke, pereme a fülnél felcsúcsosodik, hasán kannelúrázás díszíti (3. kép 3); vörösesbarna amfora töredéke, vállán háromsoros, vízszintes árkolással, hasán zeg-zugmintával (3. kép 4; 21. kép 2); szürke, behúzott peremű, díszítetlen tál peremtöredéke (3. kép 5); barnás színű, kettős csonka kúpos orsógomb (3.

¹ Jelen tanulmány az OTKA támogatásával készült, OTKA T 023718. pályázat keretében.

² A leletanyag közlési jogának átadását ezúton is megköszönöm Ódor Jánosnak. A leletanyag a szekszárdi Wosinsky Mór Megyei Múzeumban van, leltározatlan. Köszönettel tartozom Csiszér Antalnak is, a gyűjteményében lévő leletek közlési lehetőségéért.

kép 6); barna, fényezett felületű, tölcséres nyakú, vékony falú tál peremtöredéke. A perem belső oldalán kannelúradisz, a tál külső oldalán, a vállon pontsordisz, alatta bekarcolt vonal indítása (*4. kép 1*); barnás színű, fényezett felületű tál töredéke, a perem külső oldalán a vállon benyomkodott pont(sor)disz, belső oldalán kannelúrázás (*4. kép 2*); szürke, fényezett felületű tálperem, belső oldalán kannelúra díszítéssel (*4. kép 3*); nagyobb tál aljtöredéke, sávós díszítésű: bekarcolt, sűrű zeg-zugminta és üres, díszítetlen felület váltakozása adja a díszítést. Belső oldalán elmosódott kannelúrázás (*4. kép 4*; *21. kép 5*); fényezett felületű, nagy méretű tál töredéke, a perem belső oldalán V alakban elrendezett, széles, ellentétes irányú kannelúrázás díszíti (*4. kép 5*); sötétszürke, fényezett felületű, tölcséres nyakú tál. Pereme belső oldalán V alakban elrendezett, ellentétes irányú, ferde kannelúrázás díszíti. A külső oldalon nyaka simított, vállán körbefutó pontsordisz, alatta bekarcolt zeg-zugminta (*4. kép 6*); barnás színű, durvított felületű fazék töredéke, a peremen körbefutó ujjbenyomkodással (*5. kép 1*); szürke, halszákamintás oldaltöredékek (*5. kép 2, 3, 7, 9*); vöröses színű, nyújtott S profilú fazék, pereme alatt kétsoros, benyomkodott díszű, vékony borda, alatta szabályosan bekarcolt hálóminta díszíti (*5. kép 4*); vöröses színű fazék peremtöredéke, a perem alatt pici bütykökkel, alatta bekarcolt díszítéssel (*5. kép 5*) hasán halszákamintával (*5. kép 6*); táltöredék, belső oldalán kannelúrázott, külső oldalán hálómintás (*5. kép 8*); vörösesbarna, nagy méretű, durvított felületű, gömbszelet alakú tál, peremén körbefutó, benyomkodott díszítéssel (*5. kép 10*); barna, nyújtott S profilú pohár(?), fazék (?) vállán kettős sorban beszurkált, apró, körbefutó pontsordisz van (*6. kép 1*); fényezett felületű, nagy méretű tál töredéke, a perem belső oldalán V alakban elrendezett, széles, ellentétes irányú kannelúrázás díszíti, külső oldalán a vállon körbefutó pontsordisz, alatta bekarcolt minta indítása van (*6. kép 2*); szürke, fényezett felületű korsó oldaltöredéke, hasán függőleges szubkutánfüllel (*6. kép 3*); világosbarna, nagy méretű tál töredéke, a perem belső oldalán széles, kissé ferde kannelúrázás, külső oldalán a váll alatt körbefutó, benyomkodott pontsordisz (*6. kép 4*); szürke, nagyobb fazék peremtöredéke, a peremen körbefutó, ujjbenyomkodásos bordával díszítve (*6. kép 5*); világosbarna, fényezett felületű, nyomott gömbtestű bögre hastöredéke, széles kannelúra díszítéssel (*6. kép 6*); barnás színű fazék(?) oldaltöredéke, elmosódott hálómintával (*6. kép 7*); szürke, nagy méretű amfora(?) oldaltöredéke, bekarcolt hálómintával díszítve (*6. kép 8*); világosbarna tálperem, kívül, az edény vállán körbefutó pontsordisz, belső oldalán függőleges és ferde kannelúrázás (*6. kép 9*); szürke, fényezett felületű korsó oldal- és aljtöredéke függőleges kannelúra díszítéssel (*6. kép 10*); szürkés színű fazék aljtöredéke (*6. kép 11*); barna, füles tál töredéke, hasán bekarcolt minta indításával, peremén a fül töredékével (*7. kép 1*); nagy méretű, vastag falú hombár válltöredéke, körbefutó, benyomkodott bordadíszrel (*7. kép 2*); szürke fazék töredéke bekarcolt vonalakkal díszítve (*7. kép 3*); barnás színű, kisebb amfora töredéke, nyakán három sorban vízszintesen körbefutó, körömbevagdosással tagolt vékony borda (*7. kép 4*); barnás színű táltöredék, nyaka fényezett felületű, vállán körbefutó pontsordisz, hasán bekarcolt vonalak díszítik (*7. kép 5*); szürke, nagy méretű amfora oldaltöredéke, vállán összefutó, vékony bordákkal és a bordák között bekarcolással díszítve (*7. kép 6*); továbbá: nagy méretű, durvított felületű fazékok perem-, oldal- és fenéktöredékei, jellegtelen oldaltöredékek, nagyobb paticsdarabok, sok állatcsont, sílexek, kövek.

2. objektum (25. kép):

Az 1. objektum mellett észlelt, világosabb betöltésű, határozatlan szélű, szabálytalan alakú, különböző mélyedésekkel tarkított gödör. Betöltése barnásszürke, paticsos, legmélyebb pontja -122 cm volt. Teknős oldalú, csaknem egyenes aljú, csak a szelvénybe eső részét tárták fel.

Leletanyag:

Világosbarna, hengeres nyakú, nyomott gömbtestű díszítetlen kis bögre töredéke (*7. kép 7*); barnás színű, vékony falú, díszítetlen, tölcséresnyakú tál perem- és oldaltöredéke (*7. kép 8*); szürke, vékony falú korsó oldaltöredéke, nyakán körbefutó, vízszintes kannelúrázással (*7. kép 9*); szürke, durvított hasú hombár peremtöredéke, pereme alatt vékony, benyomkodott díszű, körbefutó borda (*7. kép 10*); vöröses és sötétszürke színű, nagy méretű, vastag falú, tojásdad testű amfora töredékei (perem-, oldal- és alj). Az edény vállán és hasán felfelé néző háromszögbe rendezett bekarcolt vonalakkal díszítve (*8. kép 1*); vöröses színű, vastag falú, nagy méretű hombár peremtöredéke, a perem alatt körbefutó, benyomkodott pontsorról, egy helyen bütyökkel díszítve (*8. kép 2*); vöröses színű, vékony falú, kis méretű tál(?), pohárka(?) peremtöredéke, az edény egész felületét borító halszákaminta díszítéssel (*8. kép 3*); sötétszürke, fényezett

felületű, nyomott gömbtestű kis bögre hastöredéke kannelúrával, a fül helyével (8. kép 4); vöröses színű, simított nyakú, durvított testű tál-fazék(?) peremtöredéke, nyakán körbefutó, benyomkodott díszű, vékony bordával (8. kép 5); barnás színű, nagy méretű fazék aljtöredéke szabálytalanul bekarcolt V betűkkel díszítve (8. kép 6); vörösesbarna, fényezett felületű, tölcsésnyakú tál peremtöredéke, külső oldalán a vállon körbefutó pontsordísszel (9. kép 1); barnás színű amfora peremtöredéke, a perem alatt körbefutó, háromsoros benyomkodott bordadísz (9. kép 2); vörösesbarna, simított nyakú hombár díszítetlen peremtöredéke (9. kép 3); vörösesbarna, nagy méretű, vastag falú hombár oldaltöredéke (9. kép 4); szürke, vastag falú, nagy méretű hombár peremtöredéke (9. kép 5); szürke, vékony falú tál aljtöredéke (9. kép 6); szürke, halszálkamintás oldaltöredék (9. kép 7); vörösesbarna, ujjbehúzással durvított felületű, nagy méretű, vastag falú fazék aljtöredéke (9. kép 9) valamint szürke, fényezett felületű, tölcsésnyakú, díszítetlen tál perem- és oldaltöredéke; nagyméretű, vastag falú fazekak jellegtelen oldaltöredékei; kövek.

3. objektum (25. kép):

A szelvény É-i harmadában jelentkezett egy kemence vörösre égett foltja. A kemencének kb. 5-10 cm magasságig megmaradtak a felmenő falai. Az É-i részen jobban kiégett, vastagsága 5-8 cm között változott. Betöltésében 4-5 edénytöredék volt. A bontás során megfigyelhető volt, hogy a kemence É-i része jobban átégett, s itt a szája is megtalálható volt. Az alját nem lehetett biztonsággal megfogni, mert nem égett át teljesen. (Sajnos, a kemence metszetrajzát nem tudta elkészíteni az ásató, mert munkaidő után a régész távollétében a kemence felmenő falát valaki bedöntötte.)

Leletanyag:

Világosbarna, vékony falú, tölcsésnyakú tál peremtöredéke, vállán alig láthatóan beszurkált pontsorrall díszítve (9. kép 11); vörösesbarna, nagy méretű tál alj- és oldaltöredéke háromszögbe rendezett, bekarcolt vonalkázással és a háromszöget keretező pontokkal díszítve (10. kép 1), vöröses színű, kissé rücskös felületű, hullámos peremű fazék töredéke (10. kép 2); nagyobb, rücskös felületű fazék töredékei, pereme alatt körbefutó, benyomkodott díszítéssel és valószínűleg egymással szemközi oldalán egy-egy lapos bütyökkel díszítve (10. kép 3); továbbá: vöröses színű, vastag falú, díszítetlen fazékoldalak; szürke, nagy méretű hombár oldaltöredéke, két függőleges bordával díszítve; nagy méretű tál díszítetlen oldaltöredékei; szürke, vastag falú, gömbszelet alakú, durvított felületű tál, pereme alatt kétsoros, benyomkodott pontdíszítés; szürke, széles szalagfűl töredéke; szürke, kis méretű, simított nyakú, durvított hasú, gömbszelet alakú tálka peremtöredéke; világosbarna, gömbszelet alakú tál peremtöredéke; durvított felületű oldaltöredékek; fazék peremtöredéke, nyakán körbefutó, benyomkodott díszű bordával; szürke színű hombár peremtöredéke.

A kemence belső részéből: sötétszürke, fényezett felületű tál töredéke, külső részén, a vállon finoman beszurkált pontsordísszel, belső részén különböző irányú kannelúrákkal díszítve; fazék peremtöredéke, a perem alatt körbefutó, ujjbenyomkodásos bordával; 3 db jellegtelen oldaltöredék és 2 db csont.

4. objektum (25. kép):

Az I. szelvényben a 3. objektumtól ÉNy-ra egy cserepekkel teli, paticsos folt jelentkezett. A gödörben töredezett, égett agyagdarabok voltak, amelyek azonban nem alkottak összefüggő felületet. Alatta díszített edény töredékét találta az ásató. Az ásató szerint ez az objektum a szántás által megbolygatott újabb kemence. A jól átégett felső rész alatt nagy méretű, összetörött edények darabjai kerültek elő. Ez alatt újabb átégett réteg volt megfigyelhető, amely réteg alatt már nem volt több kerámia. (Az objektum az ásátás összesítője szerint túlnyúlt a kijelölt szelvény területén, az ásátási dokumentációban a 4. gödör rajzánál azonban rábontás nincs jelezve.)

Leletanyag:

Szürke, fényezett felületű, kis méretű, gömbszelet alakú tál peremtöredéke, hasán körbefutó, benyomkodott pontsorrall (9. kép 8); vörösesbarna, fényezett felületű, vékony falú, tölcsésnyakú tál oldaltöredéke, vállán finoman beszurkált pontsordísszel, hasán bekarcolt vonalkákkal (9. kép 10) továbbá: vöröses színű, széles kannelúrák bögre oldaltöredéke; szürke, vékony falú bögre oldal- és aljtöredékei;

fazekak és hombárok oldaltörédei; hasukon bekarcolt vonalakkal díszített táltörédek; díszetlen oldaltörédek, paticsdarabok.

5. objektum (25. kép):

A 4. objektum kemence részének elbontása utáni nyeséskor újabb, amorf alaprajzú, szürke, paticosos betöltésű objektum körvonalazódott. Az ásató szerint „... Bebizonyosodott, hogy a 4. objektum kemence alatti része a 3. objektumhoz tartozó, félig földbemélyített gödörház, amelyet kibontottunk és 5. objektumként különítettünk el. ...” Az 5. objektum belsejében egy oldalra dőlt, nagyobb méretű tárolóedény kb. egynegyed része került elő (21. kép 4), mellette egy szarvasmarha koponyájának fele volt.

Leletanyag:

Barnás színű tál aljának törédeke, vállán körbefutó pontsorról, hasán sugarasan bepontoszott és bekarcolt vonalakkal álló díszítéssel (11. kép 1) vöröses, foltokban szürke, vékony falú, tölcséres nyakú, díszetlen tálka (11. kép 2); barnás színű, gömbszelet alakú tál. Kiegészített. Alján és hasán körbefutó, vízszintes pontsorok, fülénél trapéz alakot bezáró, pontsorokból kialakított minta., helyenként mészbetétt nyomaival (11. kép 3; 21. kép 3); barna, fényezett felületű, nagy méretű egyfülü tál törédeke, vállán körbefutó pontsordísz, hasán függőleges és vízszintes sorokban benyomkodott pontok, széles alagútfüle letörött (12. kép 1); szürkésbarna, kis méretű bögre válltörédeke, kannelúra díszítéssel (12. kép 2); vöröses színű, vékony falú, vállán körbefutó bekarcolt vonallal, hasán kannelúrával díszített bögre törédeke (12. kép 3); vörösesbarna fazék peremtörédeke, a peremen benyomkodott díszű, körbefutó bordával (12. kép 4); vörösesbarna, gömbszelet alakú, díszetlen tál peremtörédeke (12. kép 5); sötétszürke, fényezett felületű tál oldaltörédeke, függőleges pontsorról, bekarcolt vonalakkal és kannelúrával díszítve (12. kép 6); vöröses színű, rücskösre égett felületű fazék törédeke, peremén körbefutó benyomkodott díszű bordával (12. kép 7); szürkésbarna, nagy méretű, tölcséres nyakú tál törédeke, vállán és a hasa alatt körbefutó, vízszintes pontsorról díszítve (13. kép 1); sötétszürke, fényezett felületű, gömbszelet alakú tál széles alagútfüléllel, a fül mellett három vízszintes sorban indított pontozás, a fülön valamit alatta és felette kannelúrázás (13. kép 2); szürke, díszetlen hombárperem (13. kép 3); szürke, nagyobb tál oldaltörédeke, benyomott pontokkal és bekarcolt vonalakkal díszítve (13. kép 4); szürke fazék(?) nyaktörédeke, a vállon kettős pontsordíszes (13. kép 5); sötétszürke, fényezett felületű tál oldaltörédeke, benyomott pontokkal és bekarcolt vonalakkal díszítve (13. kép 6); szürke fazék? (tál-fazék?) törédeke, peremén kettős sorban beszurkált pontok díszítik, hasán ferdén bekarcolt vonalak vannak (13. kép 7); vörösesbarna, rücskös fazék törédeke, a perem alatt benyomkodott bordával díszítve (13. kép 8); szürke, ferde behúzásokkal díszített, fordított csonka kúpos testű tál-fazék, pereme ujjbenyomkodással hullámosra tagolt, hasán ujjbenyomkodással tagolt négy nagyméretű bütyökfogó van. Hasa durvított felületű. Szá.: 70 cm, m: 61,5 cm, fá: 19 cm (21. kép 4) szürkés barna, vastag falú, nagy méretű hombár felső részének törédeke (22. kép 3); továbbá fazekak oldaltörédei; szürkés, nagy méretű tagolt bütyök; barnás színű gömbszelet alakú táltörédek vállán finoman beszurkált pontokkal; szürke, nagy méretű kancsó perem- és oldaltörédei, valamint széles szalagfülének darabja nagy méretű, áglyenyomatos paticsok; dörzsolókó; kőbalta törédek; sílex.

Szelvényanyag:

1. szelvényből (a szelvényen belül közelebbi adatok nélkül):

Világosbarna, vékony falú, nyomott gömbtestű korsó a fül helyével, hasán széles kannelúrával díszítve (14. kép 1); barnás színű korsó, függőleges szubkutánfüléllel, hasán besimított díszítéssel (14. kép 4); szürke, vékony falú, felcsúcsosodó peremű bögre törédeke (14. kép 5); szürkésbarna amfora oldaltörédeke, nyakán vízszintes kannelúra sorok, hasán függőleges kannelúrázás és vállából induló, vékony függőleges borda díszíti (14. kép 10). szürke nagy méretű, füles tál törédeke, vállán körbefutó pontsorról, hasán benyomkodott pontokkal és bekarcolt vonalakkal díszítve (15. kép 9) valamint szürke, peremből induló alagútfüles tál peremtörédeke; vöröses színű hombár oldaltörédeke nagy méretű bütyökkel; szürke kis bögre oldaltörédeke; szürke, nagy méretű rücskös hombár oldaltörédeke, nagy méretű ujjbenyomással tagolt bütyökkel; szürke, vékony falú, pontsordíszes tál oldaltörédeke, sílex.

1. szelvény 2. ábrányom:

Szürke, vékony falú kis fazék, bekarcolt zeg-zugmintával (14. kép 2); szürke, simított nyakú tál töredéke, vállán körbefutó pontsorról, hasán bekarcolt zeg-zugmintával (14. kép 3); szürke, fényezett felületű, tölcséresnyakú, tál töredéke, vállán körbefutó pontsorról, hasán bekarcolt vonalakkal díszítve (14. kép 6); szürke, vastag falú, nagyobb fazék peremtöredéke, a perem alatt széles, ujjbenyomkodással tagolt bordával (14. kép 7); szürke, kopott felületű tál töredéke, vállán körbefutó pontsorról (14. kép 8); vöröses színű fazék peremtöredéke, a perem alatt benyomkodott pontokkal, a pontokból induló bekarcolt vonalakkal díszítve, egy helyen a perem alatt két pici bütyök (14. kép 9); vörösesbarna, nagyobb korszó oldaltöredéke a fül töredéke, hasán ferde kannelúrázással (14. kép 11) szürkésbarna, nagyobb korszó válltöredéke, különböző irányú kannelúra sávokkal díszítve (15. kép 1); szürke, gömbszelet alakú tál peremtöredéke, vállán körbefutó pontsorról, alatta bekarcolt vonalakkal díszítve, egy helyen a letörött fül maradványa látszik (15. kép 2); szürke, vékony falú, díszítetlen bögre oldaltöredéke a szalagfül helyével (15. kép 3); vörösesbarna, kissé kihajló peremű hombár peremtöredéke, a perem alatt kettős sorban bebökdösött díszítés, alatta széles, ferde ujjbehúzás amelyet finoman bekarcolt vonalakkal díszítenek (15. kép 4); vörösszürke, vékony falú tálka, vállán körbefutó pontsorról, alatta háromszögekbe rendezett, bekarcolt vonalakkal díszítik (15. kép 5); szürke, vastag falú hombár nyaktöredéke, széles, vízszintes kannelúrázással, a vállon vékony, ívelt bordával keretezett mezőben bekarcolt zeg-zugminta (15. kép 6); továbbá vörösesbarna, vastag falú, nagy méretű hombárok és fazekak perem-, oldal- és fenéktöredékei; szürke, simított nyakú kancsók oldal- és fültöredékei; pontsokkal díszített tálak oldaltöredékei; kannelúrázás és díszítetlen bögrék oldaltöredékei; silex magkövek, paticsok.

Ódor János terepbejárásán előkerült leletek:

Szürkés barna, gömbszelet alakú tál töredéke, körbefutó pontsorról és ferdén bekarcolt vonalakkal díszítve (15. kép 7); barnás színű, lapos aljú, díszítetlen merice alja (15. kép 8); barnás színű, nagy méretű, vastag falú amfora válltöredéke a fül töredékével, nyakán körbefutó árkolás, vállán a fül két oldalán bekarcolt vonalakkal díszítik (a díszítés nem rekonstruálható) (15. kép 10); vöröses színű, nyújtott S profilú fazék töredéke, a peremen bebökdösött díszítés, nyakán ferdén bekarcolt vonalakkal díszítik (15. kép 11); szürke, nagy méretű, tölcséresnyakú tál, nyakán körbefutó pontsordíszsével, hasán széles, függőleges kannelúrással díszítve (16. kép 1); szürke, gömbszelet alakú tál töredéke, külső oldalán a nyakon bekarcolt vízszintes vonalköteg, alatta sűrűn bekarcolt fésűzés, belső oldalán ellentétes irányú, ferde kannelúrázás (16. kép 2); vörösesbarna, vékony falú, tölcséres nyakú tál töredéke, nyakán körbefutó, kettős pontsordíszsével (16. kép 3); szürke, tölcséresnyakú tál töredéke, vállán körbefutó, beszürkált pontokkal, hasán ferdén bekarcolt vonalakkal és függőleges pontsorról indításával díszítve (16. kép 4); szürkés színű, gömbszelet alakú tál peremtöredéke, a perem alatt körbefutó, háromsoros pontdíszítés (16. kép 5); szürke, nagy méretű, tölcséresnyakú tál töredéke, vállán két sorban beszürkált díszítéssel (16. kép 6); szürke, tölcséresnyakú tál töredéke vállán kétsoros bebökdösött pontdíszítéssel, hasán függőleges pontsorról indításával (16. kép 7); barnás színű tál oldaltöredéke, vállán vízszintesen körbefutó, kettős sorban beszürkált, hasán függőlegesen beszürkált kettős pontsorról díszíti (16. kép 8); szürke, kis méretű tál töredéke, nyakán és alján körbefutó vízszintes pontsorról, hasán e két pontsorról kettős bepontosított díszítés (16. kép 9); szürke, hengeres nyakú, nyomott gömbtestű korszó töredéke, a fül helyével, hasán széles kannelúra díszíti (17. kép 1); világosbarna, kopott felületű, nyújtott S profilú fazék töredéke, hasán elsimított felülettel (17. kép 2); szürkésbarna, gömbszelet alakú tál töredék, nyakán körbefutó pontsorról, testén mezőbe rendezett, függőleges pontsorról határolt, ferdén vonalkázott díszítés (17. kép 3); vöröses szürke, gömbszelet alakú tál töredéke, vállán körbefutó, kettős pontsorról, belső oldalán vékony, függőleges kannelúrázással (17. kép 4); szürkés barna tál töredék mezőbe rendezett díszítéssel. A bekarcolt vonalakkal kitöltött mezőket két-két függőleges sorban bebökdösött minta választja el, közöttük díszítetlen sáv van (17. kép 5); barnás színű alagútfüles tál töredéke, vállán körbefutó kettős pontsorról maradványával, hasán függőleges sorokba beszürkált pontdíszítéssel (17. kép 6); barnás színű, gömbszelet alakú tálka peremtöredéke, körbefutó pontsordíszsével, alatta fordított V formában bekarcolt vonalakkal (17. kép 7); szürke, kis méretű bögre töredéke a széles szalagfül töredékével (17. kép 8); szürke, tölcséresnyakú tál töredéke, a letört kis méretű fül helyével. Külső oldalán a vállon körbefutó pontsorról díszíti. Hasán mezőkre osztva durvított és simított

felület váltakozása adja a díszítést, amelyet függőleges pontsor határol. Belső oldalán ellentétes irányú háromszögekbe rendezett kannelúrázás díszíti a peremet (17. kép 9); barnás színű tál oldaltöredéke, hasán vízszintesen átfűrt alagútfüllel (18. kép 1); barnás színű, díszítetlen füles tál töredéke (18. kép 2); vöröses színű, vékony falú, hengeres nyakú, nyomott gömbtestű kis bögre töredéke, hasán finom kannelúradíszítéssel (18. kép 3); barnás színű, hengeres nyakú, nyomott gömbtestű, díszítetlen bögre töredéke, a fül töredékével (18. kép 4); szürke, hengeresnyakú, nyomott gömbtestű bögre töredéke, hasán elmosódott kannelúra (18. kép 5); sötétszürke, fényezett felületű, hengeres nyakú, nyomott gömbtestű bögre töredéke, a fül töredékével. Hasán széles ferde kannelúrázás (18. kép 6); szürke, nagy méretű, alagútfüles tál töredéke, a fül két oldalán bebökdösött pontok díszítik és bekarcolt vonal töredéke látszik (18. kép 7); barnás színű, tölcsésnyakú tál peremtöredéke, hasán körbefutó beszürkált díszítéssel (18. kép 8); szürke tál töredéke, külső oldalán sűrű halszállkaminta. Belső oldalán a fenékrész négy mezőre osztva, a mezőkben ellentétes irányú, ferde kannelúrázás. Belső oldalán elmosódott kannelúrázás (18. kép 9); barnás színű, kopott felületű, gömbszelet alakú tál peremtöredéke, körbefutó pontsorról, alatta ferdén bekarcolt vonalkázással (18. kép 10); szürke, nagy méretű tál oldal- és aljtöredéke, körbefutó kettős pontsordíszrel a pontsorok között ferdén bekarcolt vonalkázással díszítve (18. kép 11); szürkésbarna mélyebb tál töredéke, vállán körbefutó pontsordíszrel, hasán lelógó háromszögekbe rendezett, bekarcolt vonalkázással (19. kép 1); szürkés színű, eredetileg fényezett felületű tál töredéke, nyakán körbefutó pontsordíszrel, hasán függőlegesen bekarcolt vonalakkal díszítve. A peremen egy helyen megfigyelhető az edényfal átfűrásának maradványa (19. kép 2); szürke, kisebb tál alsó részének töredéke, hasán függőleges sorokban benyomkodott pontok díszítik (19. kép 3); szürke, tölcsésnyakú tál töredéke, vállán kétsoros beszürkált pontdíszítés, bekarcolt vonalkázás töredéke valamint letört alagútfül maradványa (19. kép 4); barnás színű tál oldaltöredéke a fül töredékével, a fül kétoldalán függőleges pontsor, mellette bekarcolt vonalak díszítik (19. kép 5); szürke tál oldaltöredéke, hasán vízszintesen körbefutó, párhuzamos pontsor, az egymással szemközi pontokat bekarcolt vonalak kötik össze (19. kép 6); vörösesbarna táltöredék, nyakán körbefutó pontsor, alatta szépen bekarcolt zeg-zugminta. A tál belső oldalán a peremet kannelúrázás díszíti (19. kép 7); szürke nagy méretű amfora töredéke, nyakán körbefutó bekarcolás mészbetét nyomaival, vállán a hegyével felfelé néző, egymásba tolt V betűk és függőlegesen bekarcolt három vonalka töredékből mezőbe rendezett díszítésre gondolhatunk (20. kép 1); barnás színű, fényezett felületű tál töredéke, a peremen függőlegesen beszürkált finom pontok, vállán körbefutó pontsor díszíti (20. kép 2); szürke, vastag falú kétosztású tál töredéke, az osztófal töredékével. A tál külső oldalán függőleges pontsorok maradványa látható (20. kép 3); szürkés színű, eredetileg fényezett felületű, gömbszelet alakú tál töredéke, a peremen függőlegesen benyomkodott pontok, külső oldalán kétsoros bebökdösött díszítés van. Belső oldalán egyenes kannelúrázás díszíti (20. kép 4); vörösesbarna, nagy méretű, vastag falú gömbszelet alakú tál a pereme alatt háromsoros bebökdösött díszítéssel (20. kép 5); szürkésbarna tál oldaltöredéke, külső oldalán benyomkodott pontok és ferdén bekarcolt vonalak díszítik, belső oldalán kissé ívelt, ferde kannelúrázás figyelhető meg (20. kép 6); szürke, kis méretű tálka töredéke, nyakán kissé hullámzó sorba bebökdösött pontsordísz (20. kép 7); szürke, behúzott peremű, díszítetlen tál töredéke átfűrtatlan, vízszintes „alagútfüllel” (20. kép 8) továbbá barnás színű, nagy méretű, vastag falú fazekak és hombárok perem- és oldaltöredékei; barnás színű, nagy méretű amfora? (kancsó?) töredéke, nyakán vízszintes kannelúrázással, hasán széles, függőleges kannelúradíszrel; széles alagútfül; ujjbenyomkodásos bordával díszített fazékperemek.

Csiszér Antal felszíni gyűjtése a lelőhelyről.³

Csiszér A. Aparhanton 3 lelőhelyről gyűjtött leletanyagot. Gyűjteményében az „Aparhant II.” vagy „Réz II.” megjelölésű tárgyak lelőhelye azonos Ódor János ásatásának helyszínével. Erről a lelőhelyről gyűjtött Csiszér két idoltöredéket is.⁴

Ódor János feltárása előtt Csiszér A. az alábbi badeni leleteket gyűjtötte össze:

Szürke, belül vöröses színű kétosztású tál peremtöredéke, a perem alatt körbefutó párhuzamos pontsorról. Az egymással szemközi pontokat bekarcolt vonal köti össze. a pontokban mészbetét nyomai (22. kép 1); vöröses színű kétosztású tál töredéke az osztófal maradványával. Külső oldalán a felcsúcsosodó peremen

³ Az edényeket Csiszér A. restaurálta, a kiegészítések is tőle származnak.

⁴ BONDÁR 1999, I. kép 1-2.

bepontozott díszítés, az edény testén bekarcolt vonalkázás. Belső oldalán az osztófal fölött három benyomott pont díszíti (22. kép 2); barnás színű kétosztású tál töredéke, kis méretű, kerek, díszítetlen osztógomb töredékével és az osztófal maradványával. Külső oldalán a nyakon körbefutó pontsordísz (22. kép 4), szürkés színű kis fazék töredéke, pereme alatt körbefutó, beszurkált pontdíszítéssel, hasán bekarcolt zeg-zugvonalkázással díszítve (22. kép 5); szürkés színű tál oldaltöredéke. Hasán függőleges és vízszintes sorokban bepontozott díszítés, vállán egymáshoz közel két kicsi alagútfül (22. kép 6); szürke, nagy méretű kancsó töredéke. Nyakán körbefutó, vízszintes árkolásokkal, vállán ellentétes irányú, ferde kannelúrázással (22. kép 7); barnás színű, nagy méretű, durvított felületű, gömbszelet alakú tál. A pereme alatt egy sorban több helyen az edényoldal átfürt (22. kép 8); világosbarna hombár peremtöredéke, a perem alatt kis kerek bütykökkel, az edény testén bekarcolt zeg-zugvonallal (22. kép 9), szürke, gömbölyű aljú, nyomott gömbtestű, kopott felületű, hasán kannelúrával díszített bögre perem fölé emelkedő füllel (szá.: 6,5; m: 5,1; fá.: 6,8 cm) (23. kép 1); barnás színű, nyomott gömbtestű, kopott felületű, gömbölyű aljú, kannelúrással díszített bögre (szá.: 5,5; m: 4,5; fá.: 6,7 cm) (23. kép 2); szürke, lapos aljú merice aljától induló, perem fölé emelkedő füllel (szá.: 5,5; m: 4,8; fá.: 4,6 cm) (23. kép 3); barnás szürke, lapos aljú merice töredéke a perem fölé emelkedő fül csonkjával (szá.: 6; m: 5,8; fá.: 5 cm) (23. kép 4); szürke, lapos aljú bögre alsó részének töredéke a fül indításával sz.: nem mérhető; m: 5,5; fá.: 3,3 cm) (23. kép 5); szürke, rövid nyakú, nyomott gömbtestű, gömbölyű aljú hasán kannelúrával díszített bögre perem fölé emelkedő füllel (szá.: 6; m: 4,2; fá.: 5,5 cm) (23. kép 6); világosbarna talpas serleg, alján átfürással (23. kép 7); szürke, rövid hengeres nyakú, gömbölyű aljú bögre, perem fölé csúcsosodó füllel (szá.: 7; m: 4,8; fá.: 6,7 cm) (23. kép 8); szürke, hengeres nyakú, nyomott gömbtestű korsó hasán négy kicsi bütykökkel, füle letörött (szá.: 6,3; m: 9,5; fá.: 3,5 cm) (23. kép 9); sötétszürke, hosszú hengeres nyakú, nyomott gömbtestű, hasán kannelúrással díszített korsó, füle letörött (szá.: 5; m: 7,7; fá.: 6,3 cm) (23. kép 10); szürkés barna kis bögre, testén három helyen egymás mellett elhelyezve 2-2 kicsi bütykökkel díszítve, füle letörött (szá.: 6,1; m: 6,3; fá.: 2,5 cm) (23. kép 11); barna, kopott felületű, hengeres nyakú, kissé nyomott gömbtestű, kannelúrással díszített hasú korsó, füle letörött (szá.: 5,3; m: 6,6; fá.: 2,5 cm) (23. kép 12); szürke, kopott felületű, erőteljesen nyomott hasú, bögre. Pereme töredékes, füle letörött (szá.: 5,2; m: 5,6; fá.: 5,6 cm) (23. kép 13); szürke, hengeres nyakú, nyomott gömbtestű, széles szájú, kannelúrással díszített hasú korsó (szá.: 9,8; m: 6,3; fá.: 12 cm) (23. kép 14); barnás szürke, hengeres nyakú, kissé nyomott gömbtestű, kannelúrással díszített hasú korsó (szá.: 6,2; m: 8,5 cm; fá.: 3 cm) (23. kép 15); szürke, gömbölyű aljú, nagy méretű bögre a fül indításával, hasán kannelúradíszítéssel (szá.: 12,5; m: 8,5; fá.: 12 cm) (23. kép 16); szürke, kissé ívelt nyakú, fordított csonka kúpos testű füles csésze (szá.: 11,8; m: 7; fá.: 5 cm) (23. kép 17) valamint kő- és csonteszközök, orsógombok.

Értékelés

A gödrökből előkerült leletanyag edényfajtánkenti megoszlása az általánosan jellemző arányokat mutatja: a legtöbb töredék vastag falú edényekből származik (fazekak, hombárok, amforák). Nagy mennyiségben fordulnak elő táltöredékek, kevesebb a bögréből megmaradt töredék és viszonylag kevés a korsóból származó edénymaradvány. A szelvény felső rétegéből és a felszíni gyűjtésből előkerült leletek is hasonló arányban fordulnak elő. A felszíni gyűjtésből származó leletek között merice töredékek, kétosztású tálak maradványai és egy talpas serleg is megtalálható.

A lelőhely érdekessége, hogy a feltárt kis területen (50 m²) a badeni kultúra korai és későbbi időszakának objektumai is előkerültek, Csizsér A. gyűjtéséből pedig a badeni kultúra életének legvégére keltezhető kostolaci leleteket is ismerünk (24. kép 2-11).

A szelvény D-i részén található 1-2. objektum valamint a szelvény felső részéből és a felszíni gyűjtésből származó leletek egy része (14. kép 1-2, 4-5, 7, 9-10; 15. kép 1, 5-6, 10-11; 16. kép 2; 18. kép 9; 20. kép 1, 4, 8) a badeni kultúra korai szakaszába sorolható.

Az Aparhanton előkerült korai badeni leletek általános jellemzője a függőlegesen elrendezett díszítőelemek dominanciája: függőlegesen elrendezett bekarcolt sávok (2. kép 1; 7. kép 3; 8. kép 1, 6; 14. kép 2; 15. kép 11), a függőleges szubkutánfülek (3. kép 2; 6. kép 3; 14. kép 4), a függőleges vékony bordák

(7. kép 6; 14. kép 10) valamint a hegyével egymásba csúsztatott V betűkre emlékeztető díszítés (2. kép 1; 8. kép 1, 6; 20. kép 1) a legszembeütőbb jelenség.

A feltárt leletanyagban egy új edénytípust definiálhattunk, amely készítési technikáját és anyagát illetően fazék, funkció és alak szempontjából azonban inkább tál, ezért tál-fazéknak nevezzük (21. kép 4 valamint 8. kép 5; 13. kép 7).

Az aparhanti telep korai részének leleteihez a legjobb analógiákat Pári-Altackeren (Tolna m.) és a vele egykorú lelőhelyeken találjuk meg.⁵ Torma I. részletesen elemezte a Páriban feltárt településmaradvány leletei kapcsán e korszak tipológiai jellegzetességeit.⁶ Megfigyeléseivel és tipológiájával egyetértve itt most eltekintünk az aparhanti leletek hasonló tipológiai rendszerezésétől. Az Aparhanton feltárt leletek Páritól eltérő analógiáit elsősorban a szlovákiai Žilkovce lelőhelyen találtuk meg. Az aparhanti 1. gödör bekarcolt díszű fazekának (2. kép 1) jó párhuzamát közölte V. Němejcová-Pavúková.⁷ Ugyancsak az 1. gödörben előkerült amfora (1. kép 5) analógiáját találjuk meg Žilkovcén.⁸ Az 1. gödör szép táljának (4. kép 6) megfelelőjét is Žilkovcéről ismerjük.⁹ A 2. gödör amforájához (8. kép 1) hasonló a Žilkovcén előkerült edény díszítése.¹⁰ A felcsúcsosodó peremű bögrék (3. kép 3, 14. kép 5) analógiáit Tekovský Hrádokon és Červený Hrádokon találtuk meg.¹¹ Néhány töredék (2. kép 6, 5. kép 4, 15. kép 6) analógiáit ugyancsak Červený Hrádokon¹² találtuk meg, pl. a hálóminta – eddigi ismereteink szerint – ebben a horizontban tűnik fel.

A Žilkovcén feltárt település lehetővé tette V. Němejcová-Pavúková számára a badeni kultúra belső kronológiájának további finomítását: a bolerázi csoport végének, lezárásának meghatározását. A Vág partján fekvő lelőhelyen feltárt 20.000 m²-ből csak egy 50 x 50 m-es felületen kerültek elő a badeni objektumok. Az előkerült anyagot a badeni kultúra Ic fokozatába sorolta V. Němejcová-Pavúková.¹³ A korábbi időszak (Baden Ib) és a Baden IIa közötti Ic elkülönítése véleménye szerint egy új elem, a finom peremkannelúrással H2 és H3 típusú tálak megjelenése alapján.¹⁴ További új elem a Žilkovcén is megfigyelhető alagútfül megjelenése a H és J típusú tálakon, amely V. Němejcová-Pavúková szerint a Baden II-re jellemző igazán.¹⁵ A Baden IIa felé mutat a bögréknél és korsóknál a fülnél felcsúcsosodó perem, amely már Žilkovcén is megtalálható¹⁶ és a következő horizontban (Tekovský Hrádokkal jellemezhető leletek) a jellemző.

Az aparhanti leletek analógiái alapján megállapíthatjuk, hogy a leletek későbbiek, mint a Páriban feltárt, Torma I. által boleráz 3-nak meghatározott horizont leletei. Legtöbb szállal a Žilkovcével jellemezhető szinthez kötődik, de analógiái megtalálhatók a Žilkovcét követő Tekovský Hrádok és kis mértékben a Červený Hrádok lelőhelyekkel jellemezhető horizontban is.

Az analógiaként felsorolt lelőhelyek a badeni kultúra belső fejlődésében különböző, egymásba átfejlődő szinteket jelölnek. Míg a Páriban jellemezhető leleteket Torma I. a bolerázi csoport végére, az általa Boleráz 3-nak nevezett horizontba sorolta¹⁷, addig V. Němejcová-Pavúková ugyanezt a horizontot már a klasszikus badeni kultúra elejére keltezte.¹⁸

V. Němejcová-Pavúková lelőhelyekkel próbálta érzékeltetni azt a fejlődési sort, amit tipológiai alapon kidolgozott a badeni kultúra belső kronológiájára. Eszerint: Letkés(?) — Šturovo — Lánycsók — Blatné — Nitrianský Hrádok Visoký breh — Vrbové — Žilkovce — Tekovský Hrádok — Balatonboglár (?) — Červený Hrádok — Břina — Nevidzany az általa felvázolt fejlődési sor Baden Ia-Baden III között.¹⁹ Ha ebbe a sorba akarjuk beilleszteni Aparhantot, akkor megállapíthatjuk, hogy Aparhant Žilkovce után és Červený

⁵ TORMA 1977.

⁶ TORMA 1977, 45-54. Megfigyelésével és tipológiájával egyetértve itt most eltekintünk az Aparhanton előkerült leletek hasonló tipológiai leírásától.

⁷ NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1984, Obr. 21. 3, 9, 14, 15)

⁸ NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1984, Obr. 20. 6, 10.

⁹ NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1984, Obr. 15. 4.

¹⁰ NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1984, Obr. 13. 15.

¹¹ NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1974, Abb. 5. 1; Abb. 21. 4, 18; Abb. 57. 3; Abb. 60. 3.

¹² NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1974, Abb. 20. 13; Abb. 32. 17, 20.

¹³ NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1984, 142.

¹⁴ NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1984, 142.

¹⁵ NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1984, 143.

¹⁶ NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1984, Obr. 14. 15, Obr. 26. 1.

¹⁷ TORMA 1977, 55.

¹⁸ NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1984, 143.

¹⁹ NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1984, 144.

Hrádok előtt helyezkedik el. Tekintve, hogy a lelőhelyünk két gödréből előkerült anyag párhuzamai Žlkovcétól Červený Hrádokig megtalálhatók, itt is megjegyezzük, hogy valószínűleg ez a fejlődési sor túlságosan minuciózus. A gödrök betöltődése rövid idő alatt megtörtént, így semmiképpen sem gondolhatunk arra, hogy Aparhanton hosszabb badeni fejlődés emlékeit sikerült megtalálni az 1-2. gödörben, inkább arra kell gondolnunk, hogy a tipológia túlrészletezett.

Az Aparhanton feltárt terület É-i részén található 3-5. objektum leletanyaga és a feltárást megelőző terepbejárásból valamint Csiszér A. gyűjtéséből származó leletek egy része (16. kép 1, 3-7, 9; 17. kép 3-8; 18. kép 3-6, 10, 12; 19. kép 1-3, 5-7) a badeni kultúra későbbi fejlődési szintjére keltezhető.

A 3-4. objektum kevés jellegzetes lelete a kultúra klasszikus időszakára keltezhető. Hasonló leleteket Červený Hrádok és Nevidzany lelőhelyekkel jellemezhető horizontban találunk.²⁰ Az 5. objektum – amely az ásató szerint a kemencéhez (3. obj.) tartozó ház lehetett – leletei a késő badeni kultúrára jellemzőek²¹ és a Palotabozsok, Pécs-Vasas, Hódmezővásárhely-Bodzáspart lelőhelyeken előkerült leletanyaggal illusztrálhatók.²²

Az ásató megemlíti, hogy a 4. objektumot szántással megbolygatták. Nem tudhatjuk, hogy a 3-4. objektum területét magába foglaló 5. objektum mennyire sérült a földmunkák során. Nehezen dönthető el az a kérdés is, hogy a 3-4. objektum hogyan viszonyult az 5. objektumhoz. Az ezekből előkerült leletek analógiáit a Pavúková-féle rendszerben a Baden IIa-III-IVa szinten találjuk meg, ami hosszú fejlődést sugallhatna. Véleményünk szerint itt sem lehet erről szó (legalábbis 3 gödör alapján ezt nehéz lenne bizonyítani). Valószínűbbnek tartjuk, hogy a lelőhelyekkel meghatározott tipológiai fokozatok nem alkalmazhatók mereven erre az időszakra sem. Hasonló megállapításra jutott C. Mayer az ausztriai Ossarn feldolgozásakor²³ és Endrődi A. a Budapest környéki feltárások kiértékelésénél.²⁴

Banner J. monográfiája 22 lelőhelyet ismertetett Tolna megyéből. Torma I. terepbejárásaival és néhány kisebb ásatással valamint az utóbbi évek autópálya feltárásaival a lelőhelyek száma 182-re emelkedett. A megyében a legkorábbi bolerozi idősztaktól (Koppányszántó, Magyarkeszi)²⁵ a klasszikus és késő badeni fejlődésig, valamint Csiszér A. gyűjtésének köszönhetően a badeni fejlődést lezáró kostolaci kultúráig töretlen a késő rézkori fejlődés e térségben. Ezt a megfigyelést az Aparhanton feltárt településrészlet és a környéken gyűjtött leletanyag is bizonyítja.

²⁰ NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1981, Obr. 4, Obr. 5.

²¹ V. NĚmejcová-Pavúková rendszerében IVa

²² BONDÁR 1981.

²³ MAYER 1990, 105, MAYER 1996.

²⁴ ENDRŐDI 1997, 131.

²⁵ TORMA 1973, 496.

Irodalom

- BANNER 1956 J. BANNER, *Die Pécelser Kultur*. Budapest 1956. (ArchHung 35.)
- BONDÁR 1981 M. BONDÁR, *Spätkupferzeitliche Siedlung in Pécs-Vasas*. MittArchInst 10-11, 1980-1981, 25-44.
- ENDRŐDI 1997 A. ENDRŐDI, *A késő rézkori bádai kultúra Budapest, Andor utcai telep anyaga a kulturális kapcsolatok tükrében*. - *Die Siedlungsmaterialien der spätkupferzeitlichen Badener Kultur aus der Andorstasse im Spiegel der kulturellen Verbindungen*. Budapest Régiségei 31, 1997, 121-175.
- MAYER 1990 C. MAYER, *Aspekte der Chronologie der Badener Kultur (Mittel- und spätphase) aus der Sicht zweier niederösterreichischer Fundorte*. Zalai Múzeum 2, 1990, 101-114.
- MAYER 1996 C. MAYER, *Die Stellung der Funde vom Grasberg bei Ossarn im Rahmen der Badener Kultur*. Wien 1996. (Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichische Akademie der Wissenschaften Band 30.)
- NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1981 V. NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, *Náčrt periodizácie badenskej kultúry a jej chronologických vzťahov k juhovýchodnej Európe*. - *An outline of the periodical system of Baden Culture and its chronological relations to Southeast Europe*. SlovArch 29, 1981, 261-296.
- NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1984 V. NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, *K problematike trvania a konča bolerázskej skupiny na Slovensku*. - *Zur Problematik von Dauer und Ende der Boleráz-Gruppe in der Slowakei*. SlovArch 32, 1984, 75-146.
- TORMA 1973 I. TORMA, *Die Boleráz-Gruppe in Ungarn*. In: Symposium...Baden Bratislava 1973, 483-512.
- TORMA 1977 I. TORMA, *Rézkori telep Páriban*. - *Kupferzeitliche Siedlung von Pári*. SzBÁMÉ 6-7, 1975-1976 [1977], 29-59.

Az illusztrációkat készítette:

1-20. kép: rajzolta: Gucsi László

21-23. kép: a fotókat készítette Kádas Tibor (MTA Régészeti Intézete)

24. kép 1: fotó: Ódor János; 2-11: a fotó: Kádas Tibor (MTA Régészeti Intézete)

25. kép: Magony Rita (MTA Régészeti Intézete)

Mária Bondár

The settlement fragment of the Baden culture on the site Aparhant-Felső pasture

Resume

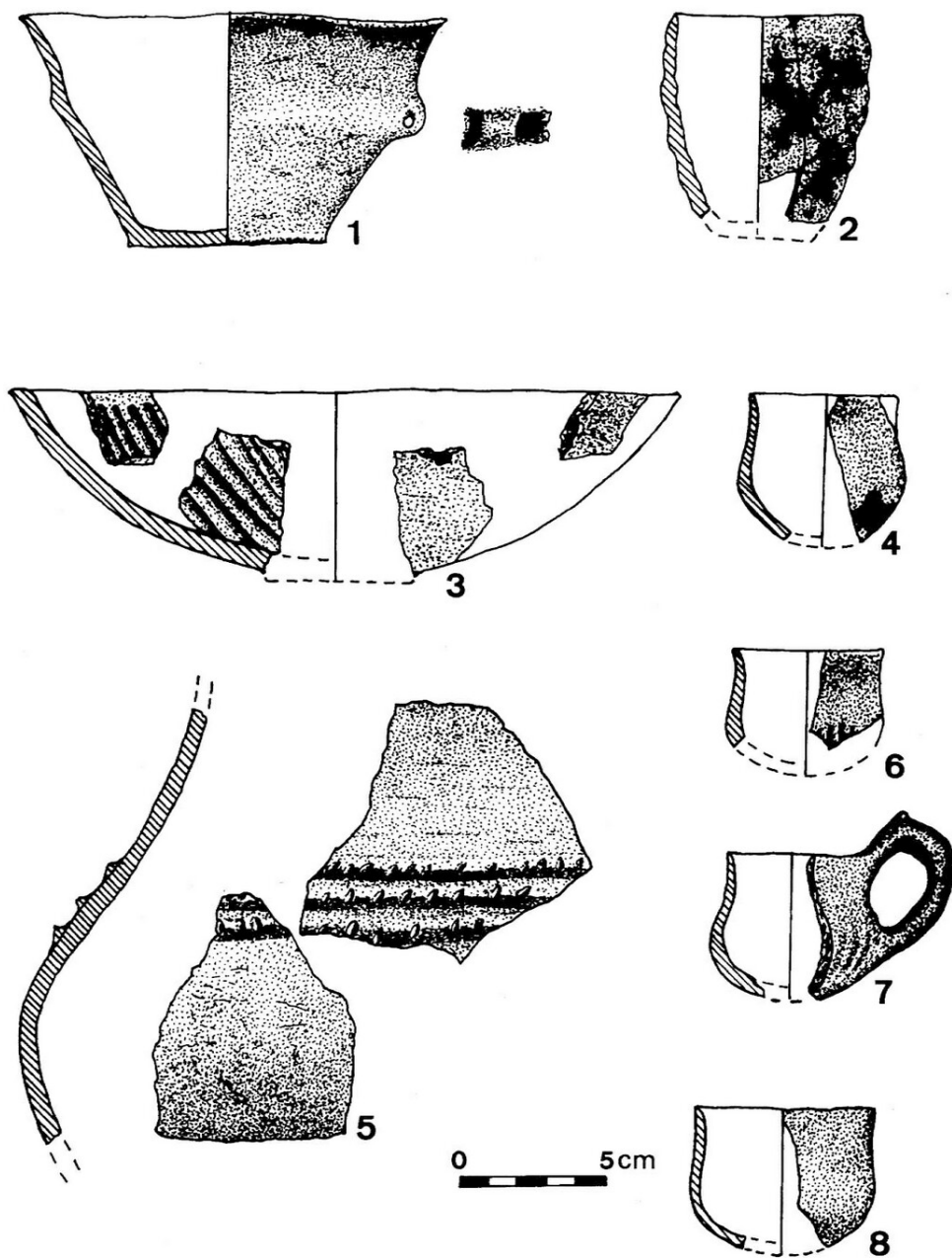
Localman Antal Csiszér, during his regular sitewalks, observes the sites and the findings that came out at the border of Aparhant. Thanks to his report János Ódor in 1995 made a rescue excavation on the site stirred up by the local co-operative (fig. 25. 2). In the excavated one trench (10 x 5 m) five objects came out from the Baden culture.

On the excavated 50 m² large surface, objects came out both from the early (fig. 1-8; fig. 9 1-7, 9; fig. 14. 1-2, 4-5, 7, 9-10; fig. 15. 1, 5-6, 10-11; fig. 16. 2; fig. 18. 9; fig. 20. 1, 4, 8) and late (fig. 9. 8, 10-11; fig. 10-13.; fig. 16. 1, 3-7, 9; fig. 17. 3-8; fig. 18. 3-6, 10, 12; fig. 19. 1-3, 5-7) periods of the Baden culture. As a result of the former gathering of Antal Csiszér, we know the findings of the Kostolac culture too (fig. 24. 2-11).

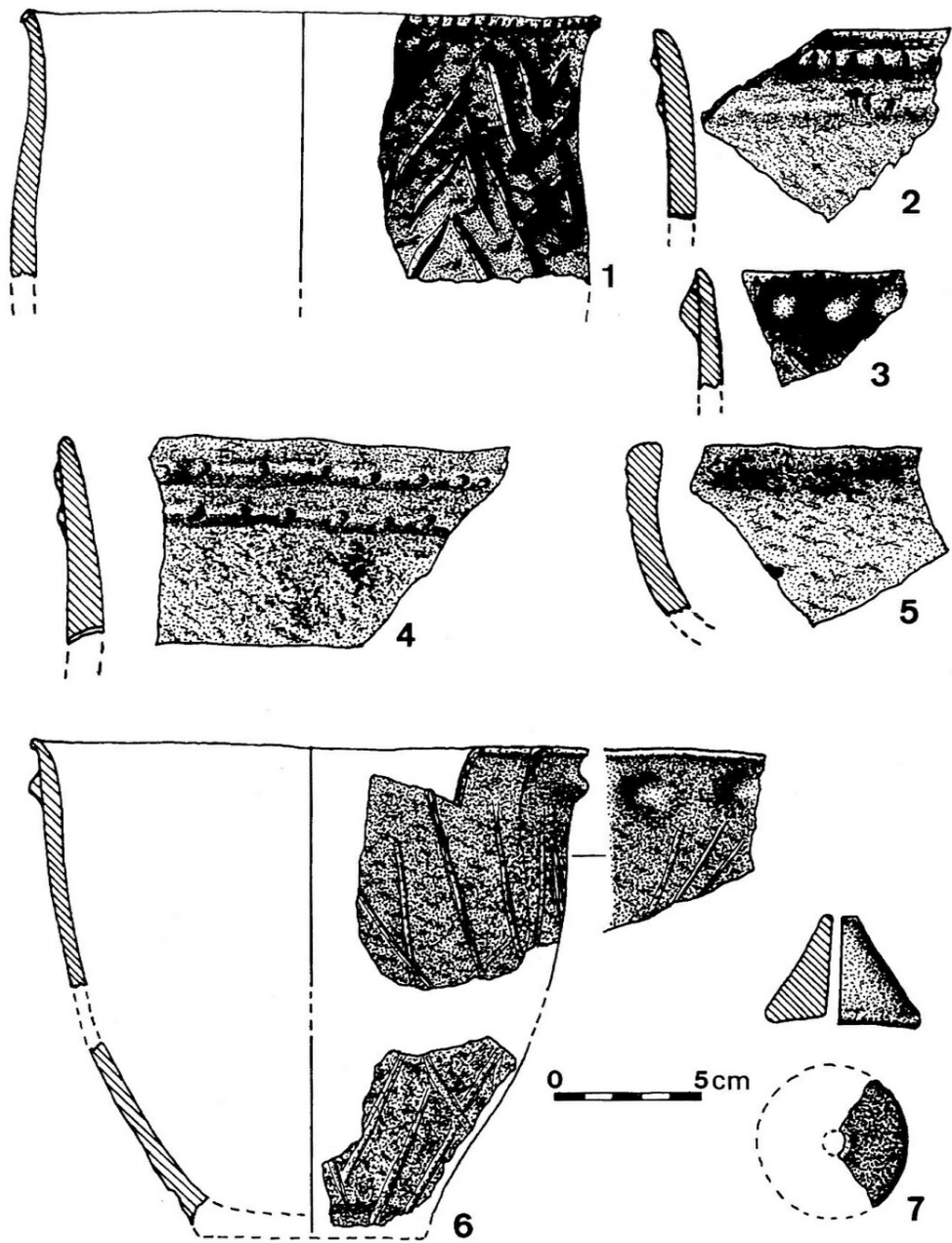
Among the findings of the early Baden culture we can define a new type of pot: from the point of its making technique and material it is a pot, from the point of its form and function it is rather a plate, so the author named it a pot-plate (fig. 21. 4; fig. 8. 5; fig. 13. 7). According to the author the early Baden finds at Aparhant are later than Pári-Altacker. The finds can be best connected to Žilkovce settlement, but analogies can also be found to Tekovský Hrádok and to a small extent to Červený Hrádok too. Cronologically this means that in the line of development created by V. Němejcová-Pavúková Aparhant can be dated after Žilkovce and before Červený Hrádok.

The few characteristic findings of objects 3-4. can be dated to the classic period of the Baden culture, and its analogies can be found at sites Červený Hrádok and Nevidzany. Object 5. preserved the characteristic features of the late Baden culture, it can be placed in the horizon Palotabozsok, Pécs-Vasas, Hódmezővásárhely-Bodzáspart.

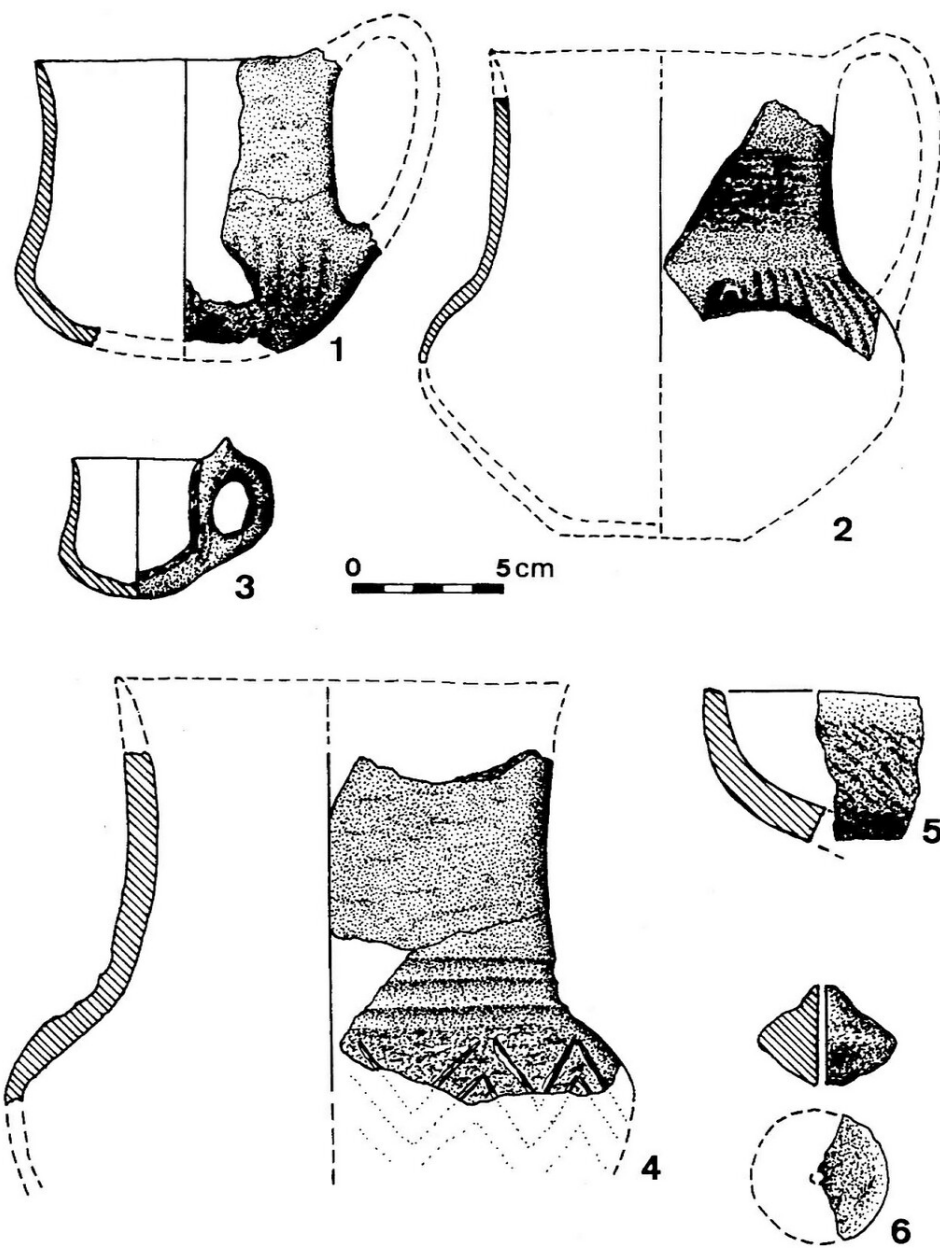
The author states that the excavator probably did not find the pottery fragments of a very long developing process on the site. It is more likely that the minituous tipological system, the tipological developing line determined by the sites is exaggerated.

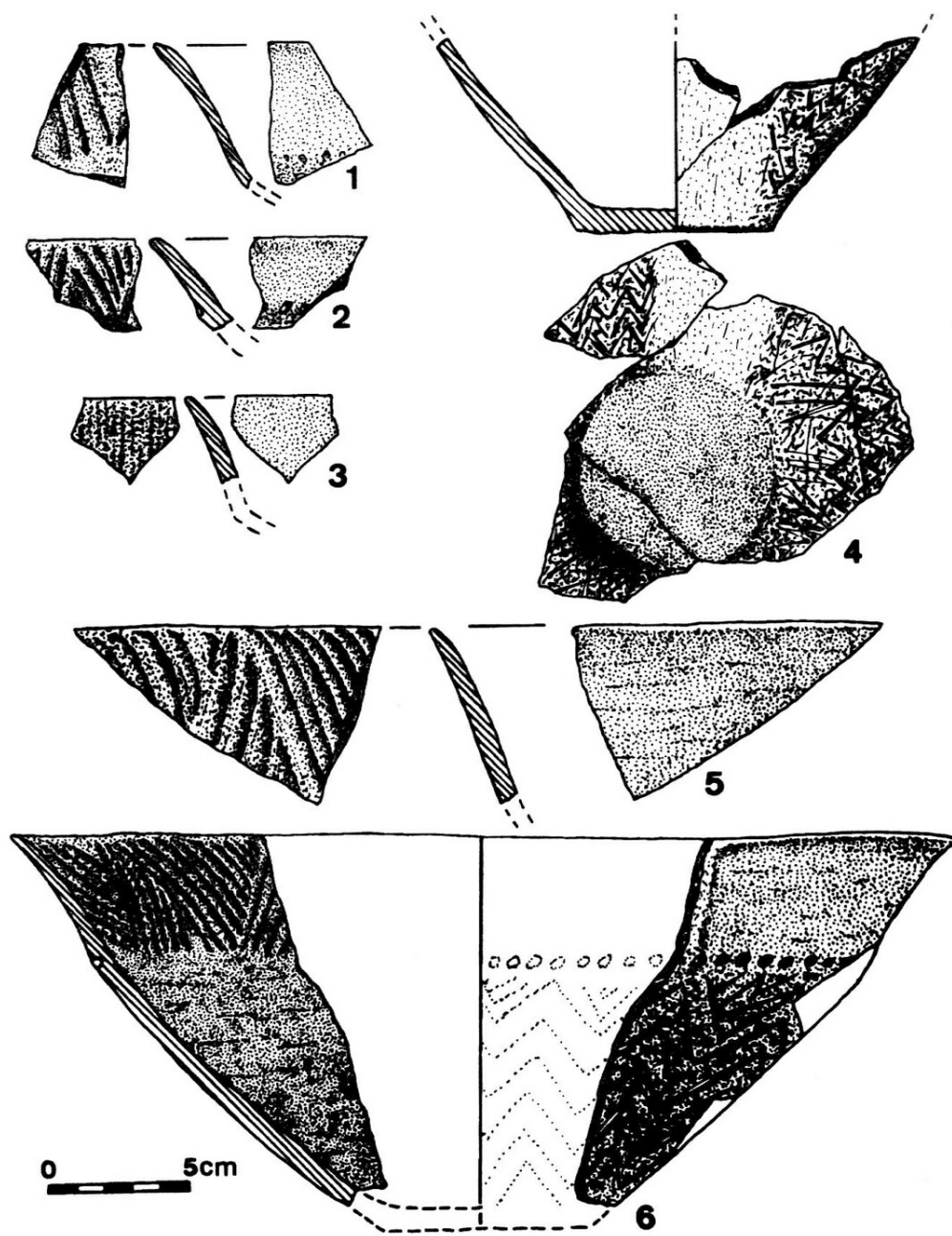
1. kép: 1-8: Aparhant, 1. objektum.

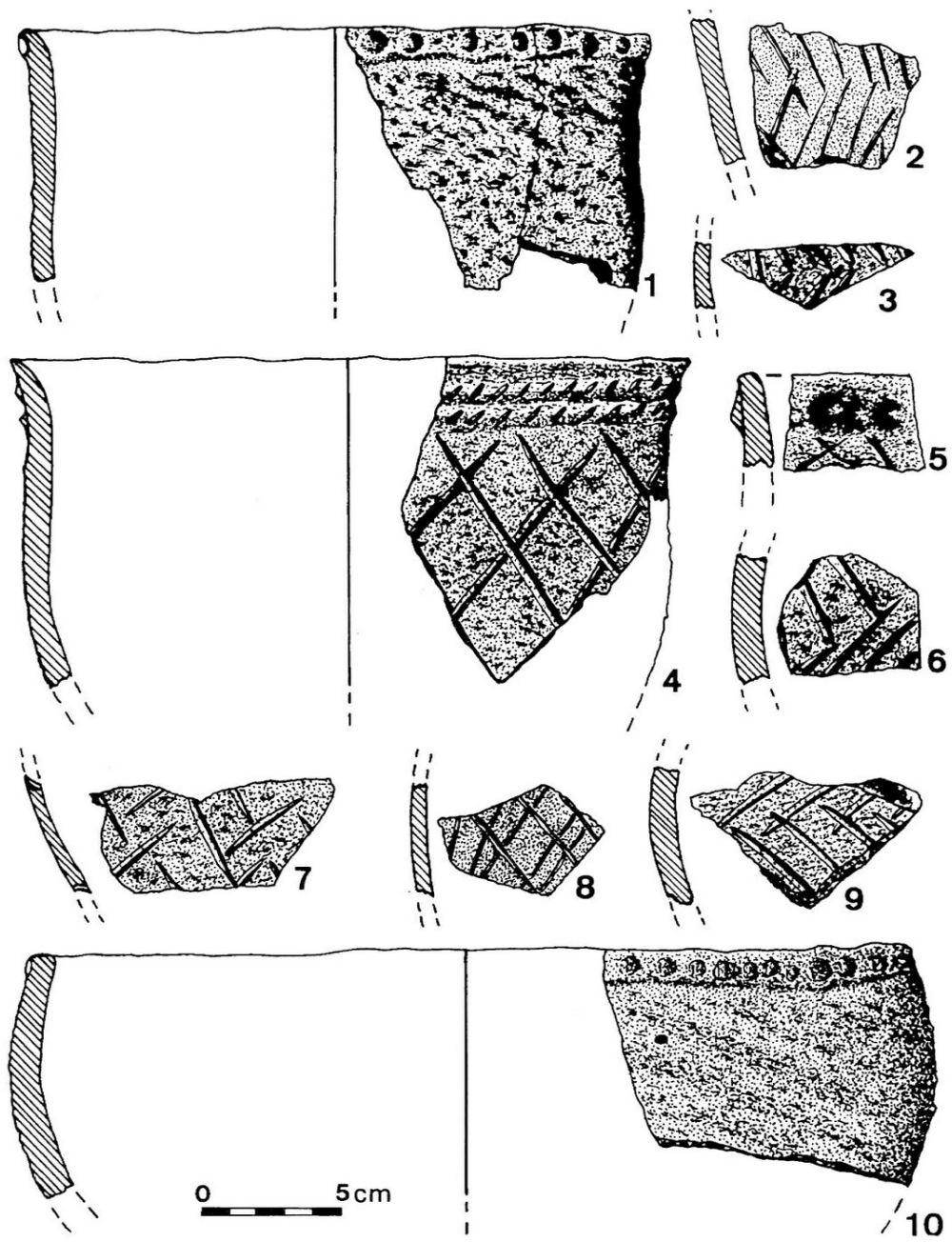
2. kép: 1-7: Aparhant, 1. objektum.

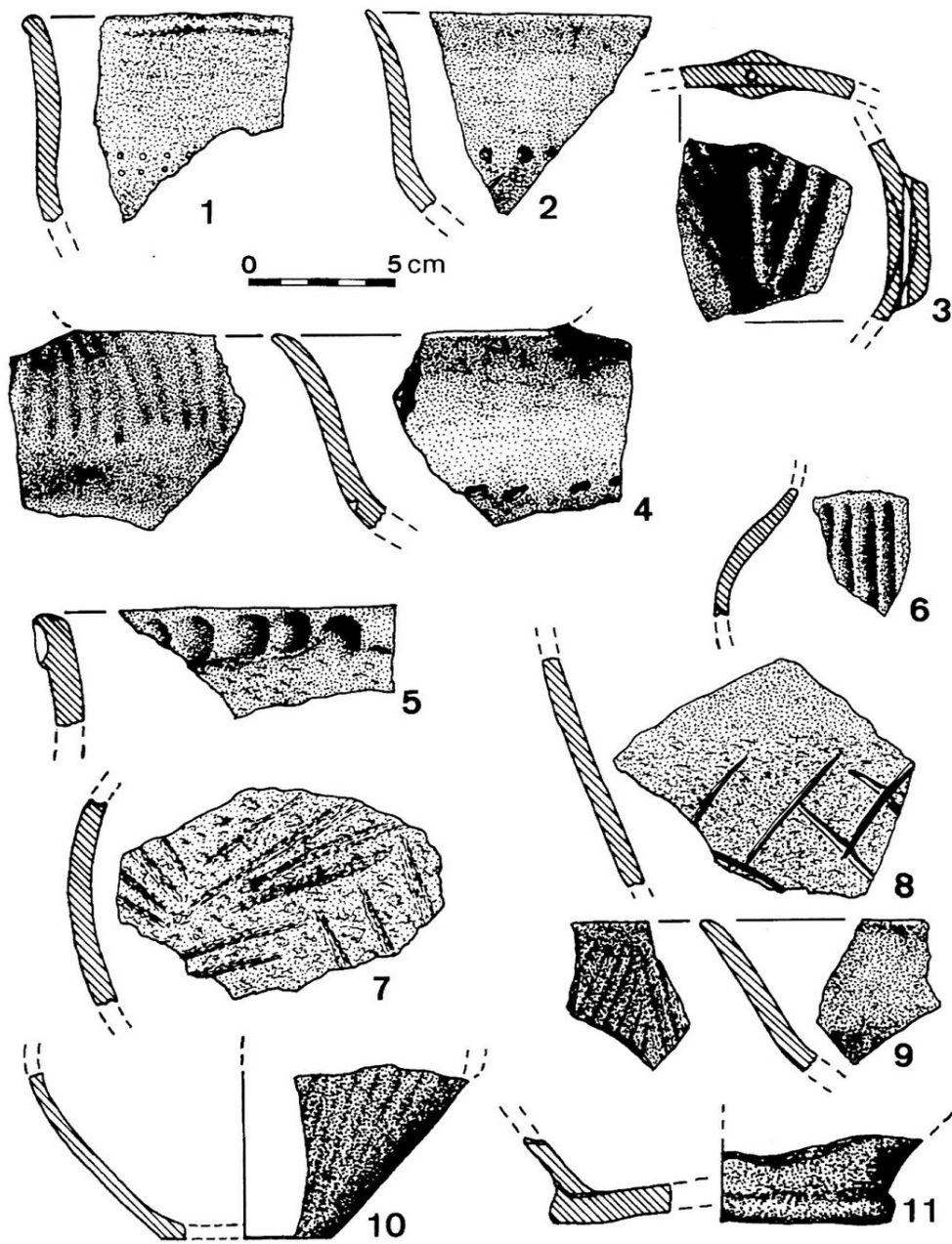
3. kép: 1-6: Aparhant, 1. objektum.

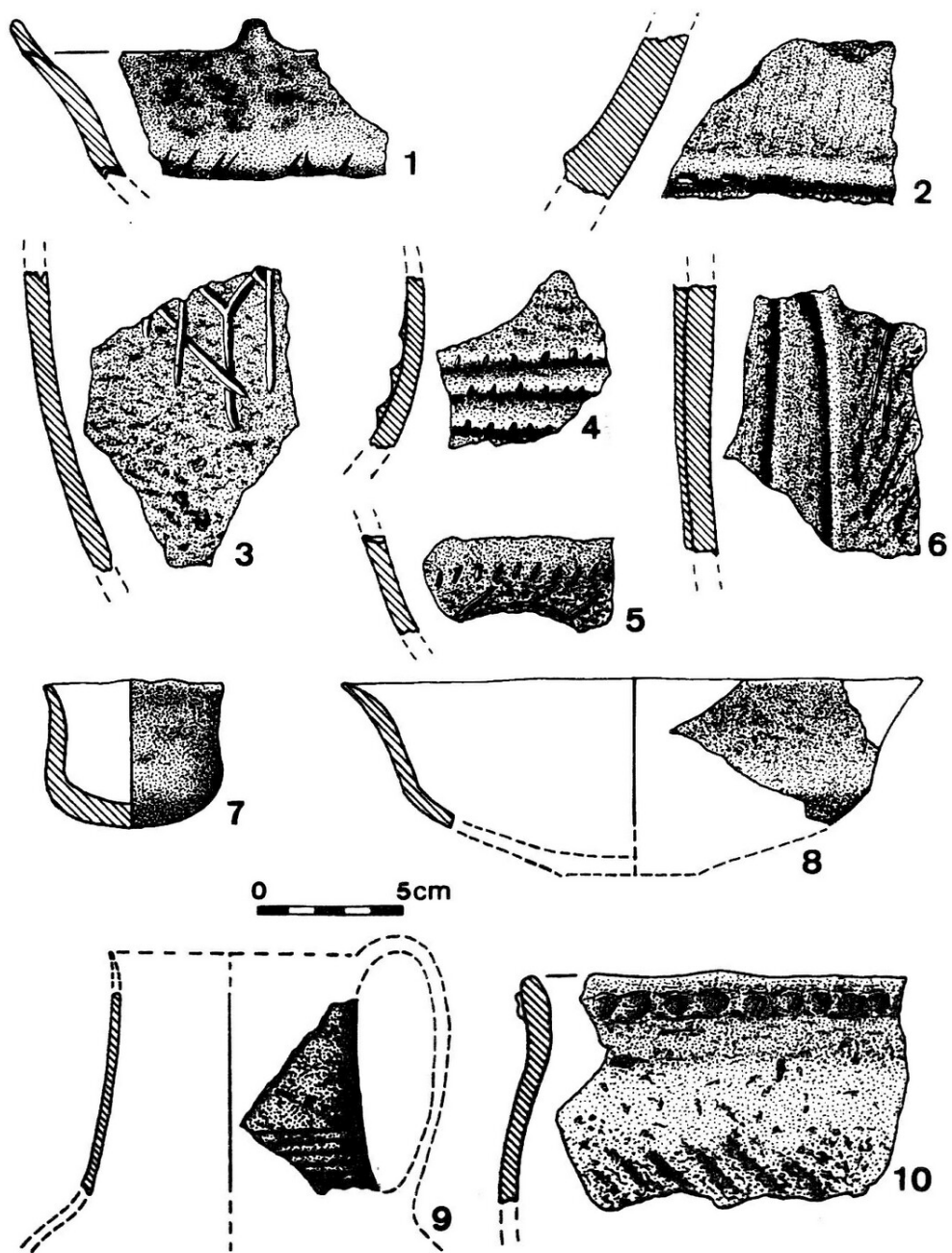
4. kép: 1-6: Aparhant, 1. objektum.

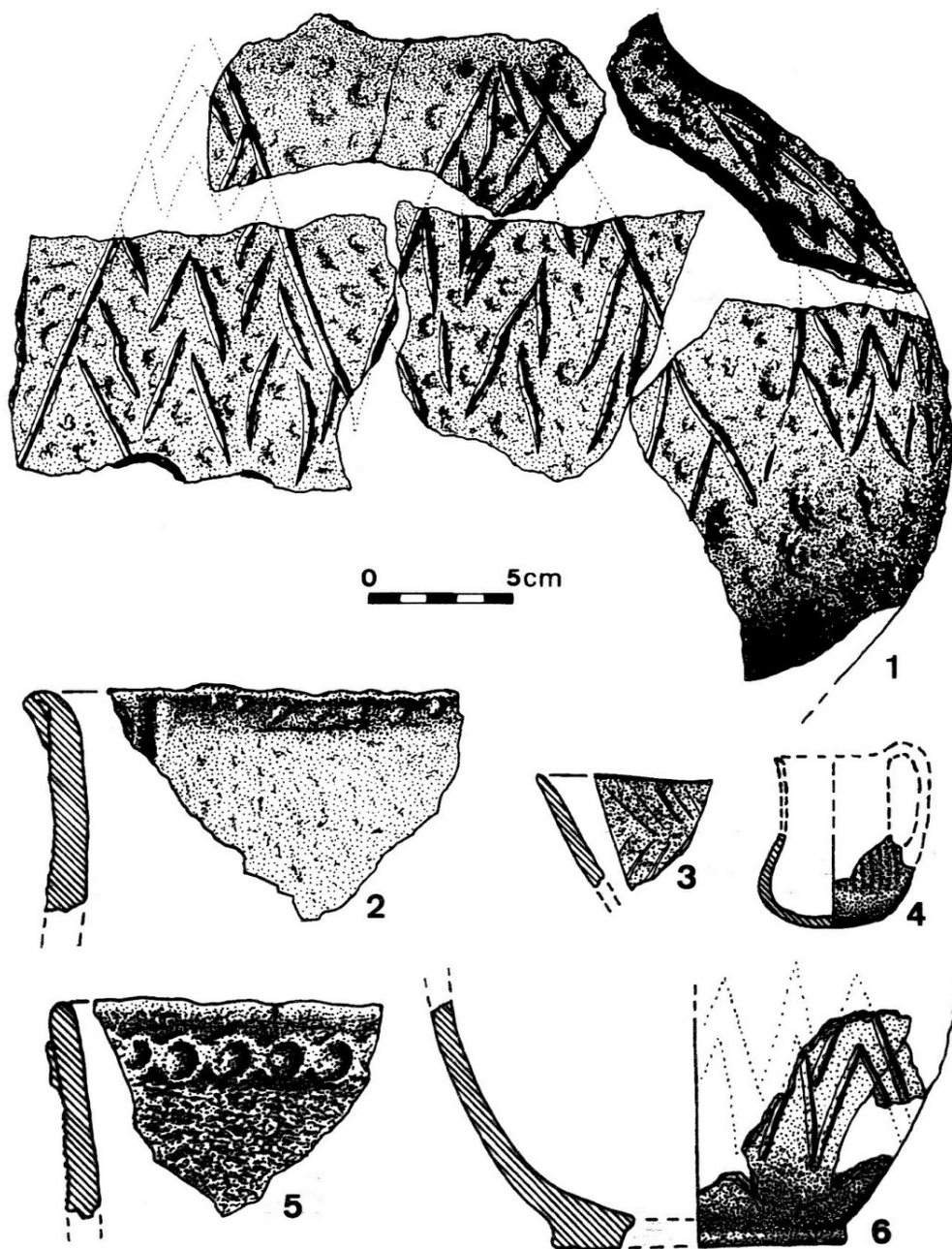
5. kép: 1-10: Aparhant, 1. objektum.

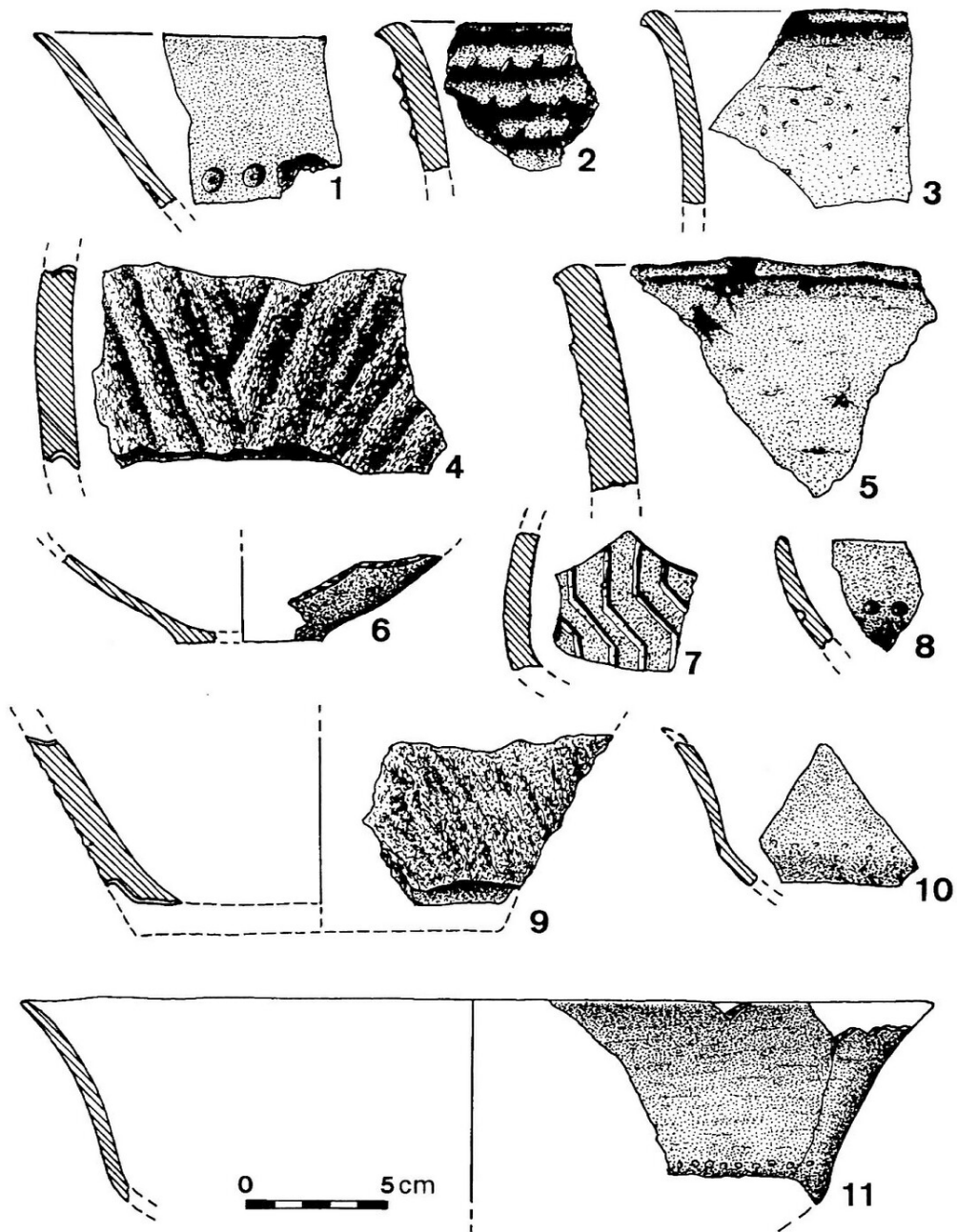
6. kép: 1-11: Aparhant, 1. objektum.

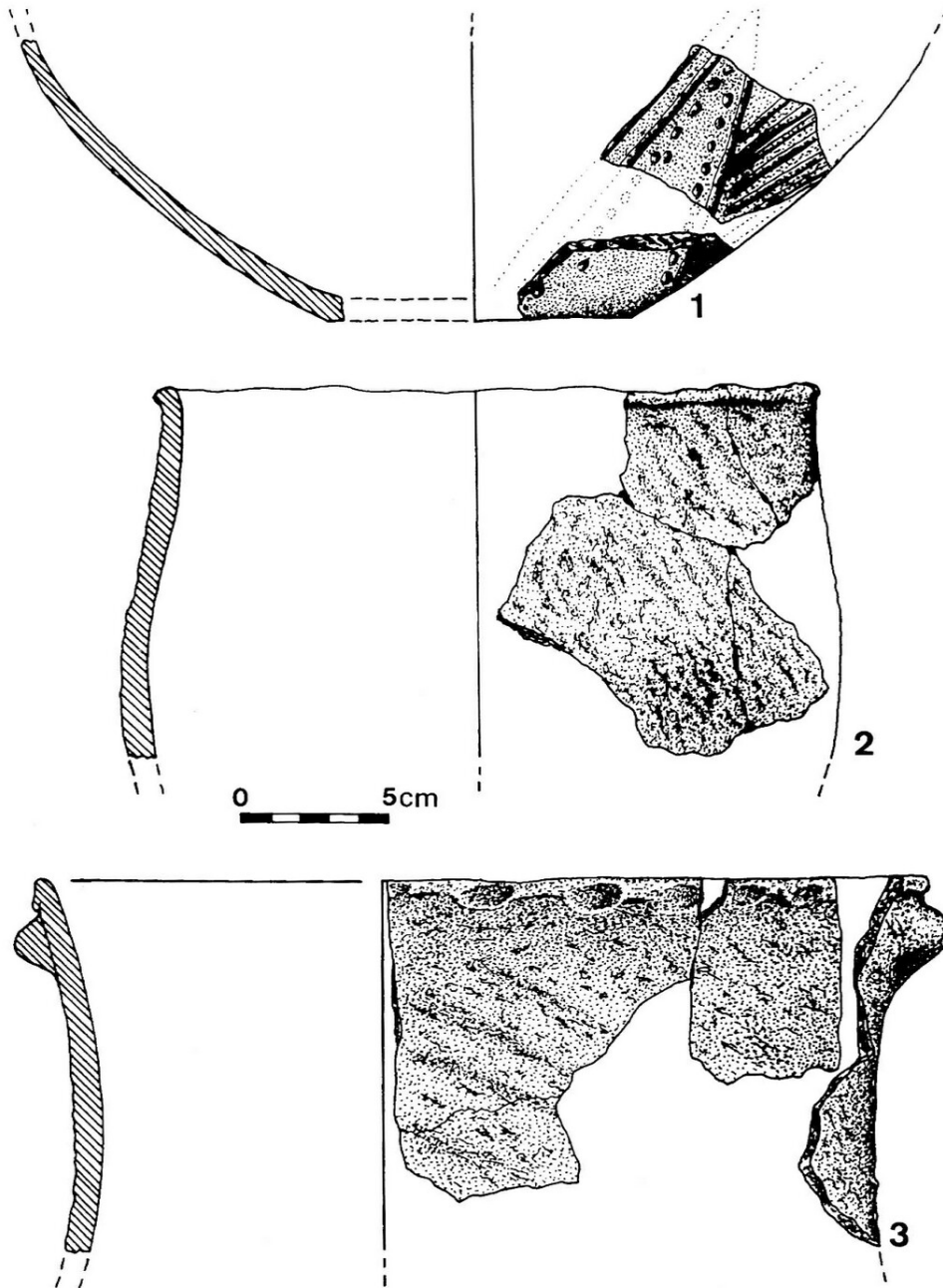
7. kép: 1-6: Aparhant, 1. objektum; 7-10: Aparhant, 2. objektum.

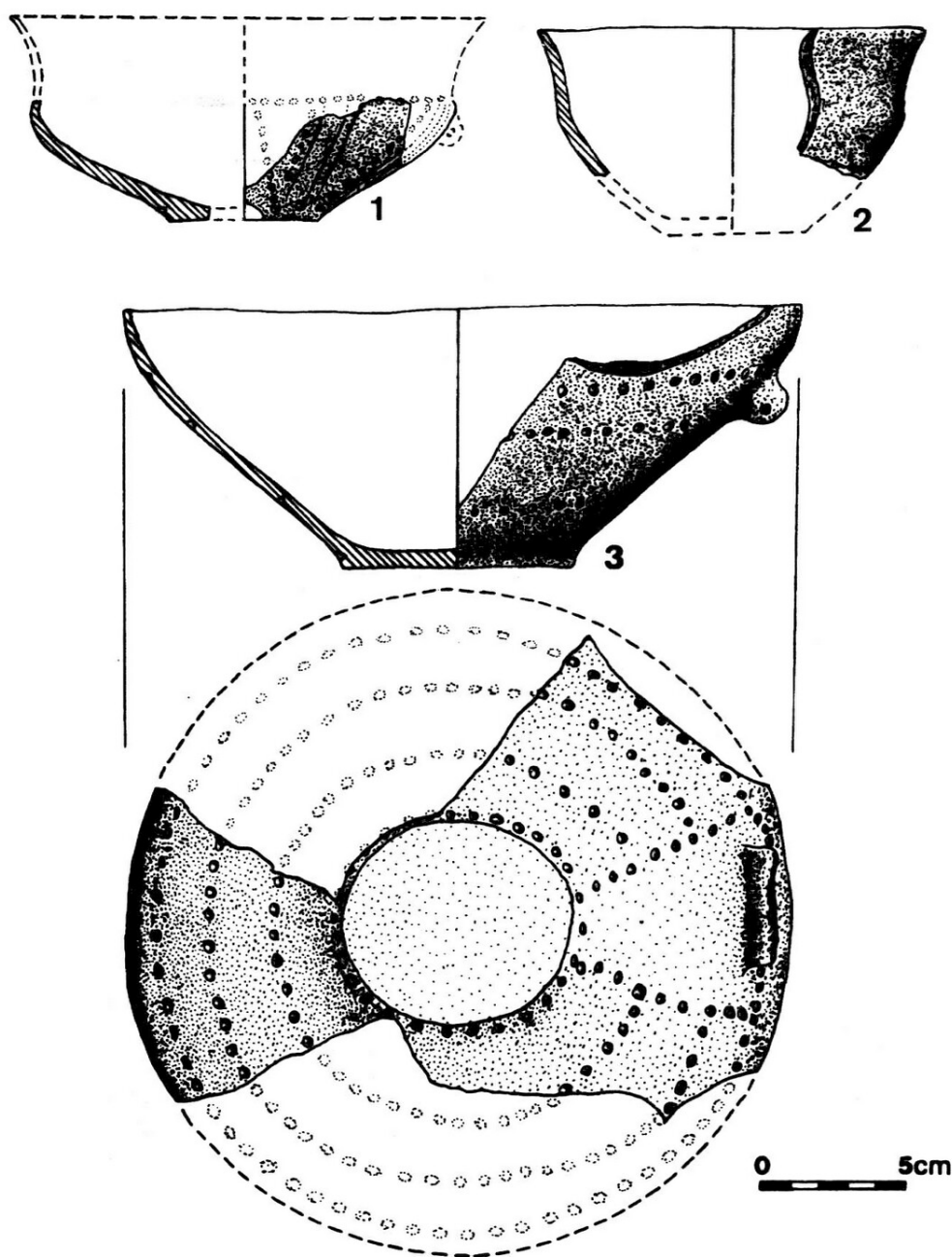
8. kép: 1-6: Aparhant, 2. objektum.

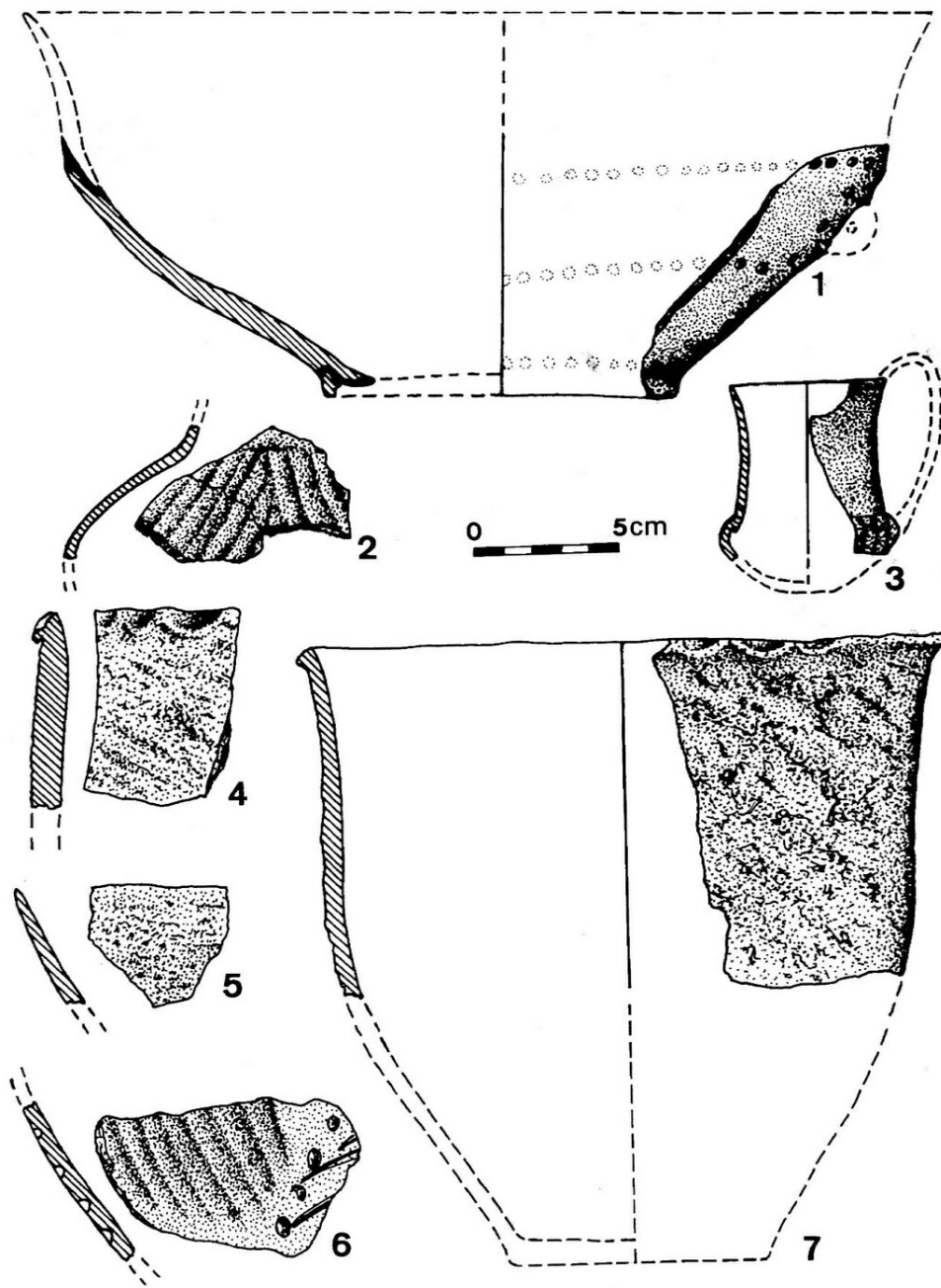
9. kép: 1-7, 9: Aparhant, 2. objektum; 8,10: Aparhant, 4. objektum; 11: Aparhant, 3. objektum.

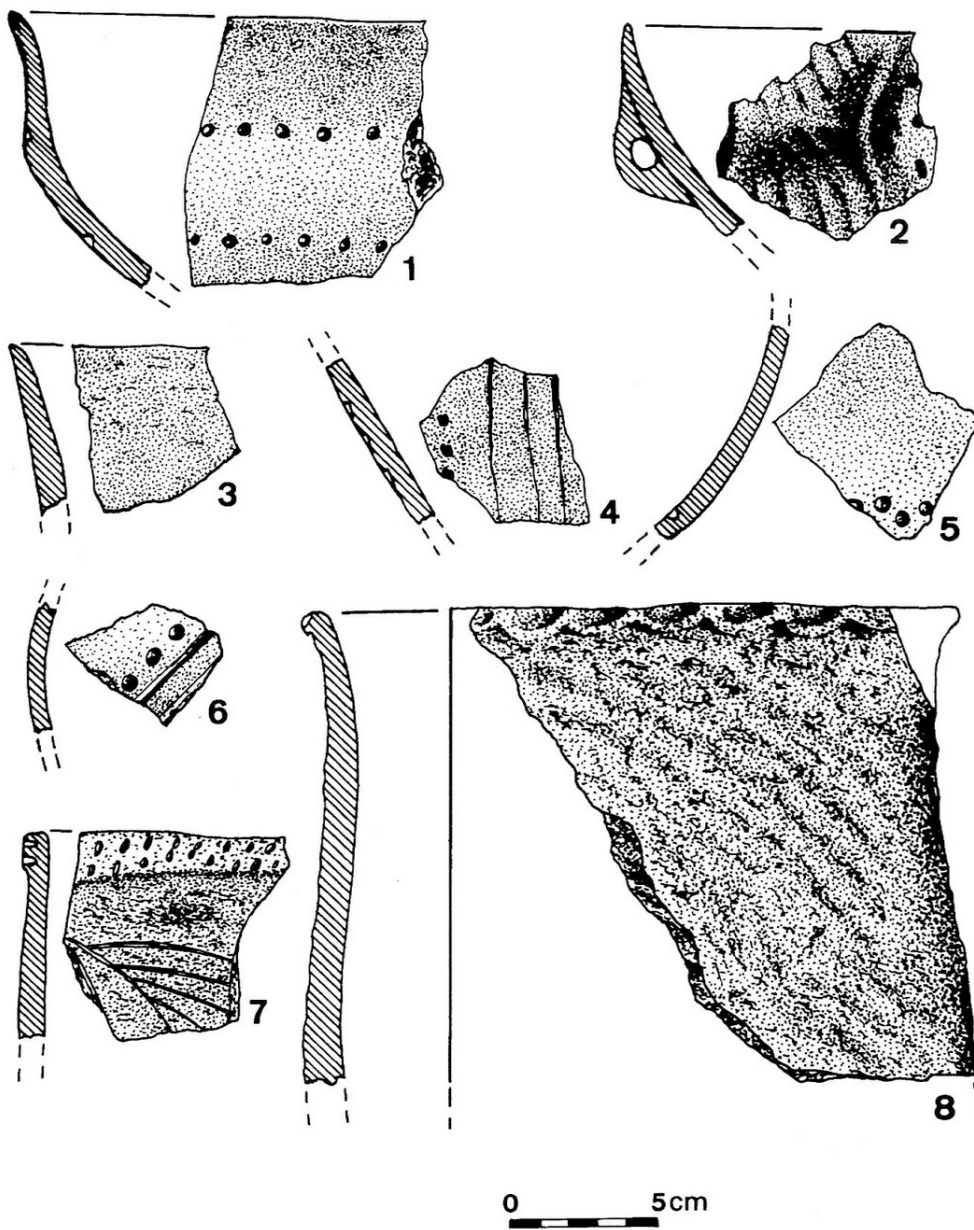
10. kép: 1-3: Aparhant, 3. objektum.

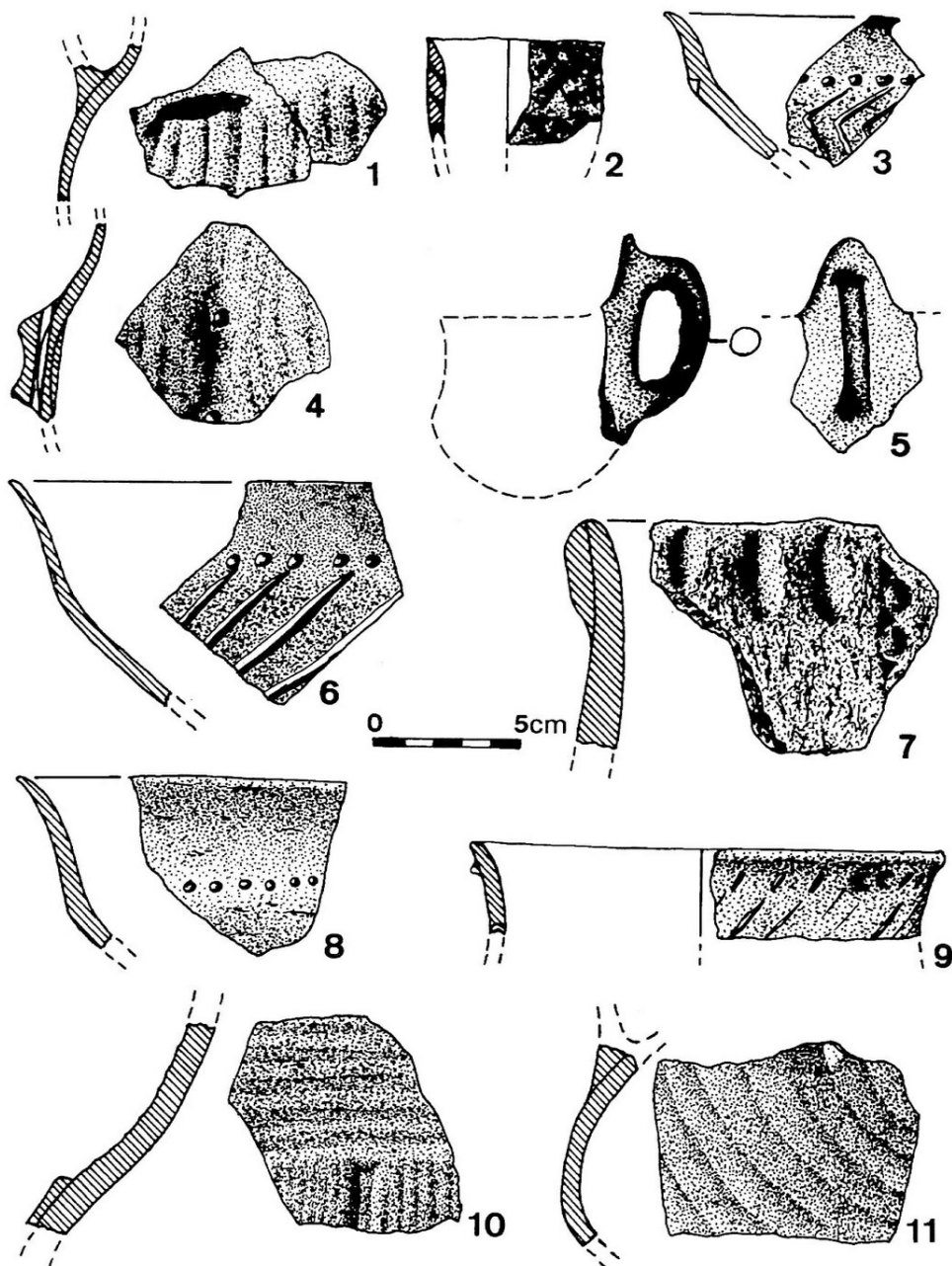
11. kép: 1-4: Aparhant, 5. objektum.

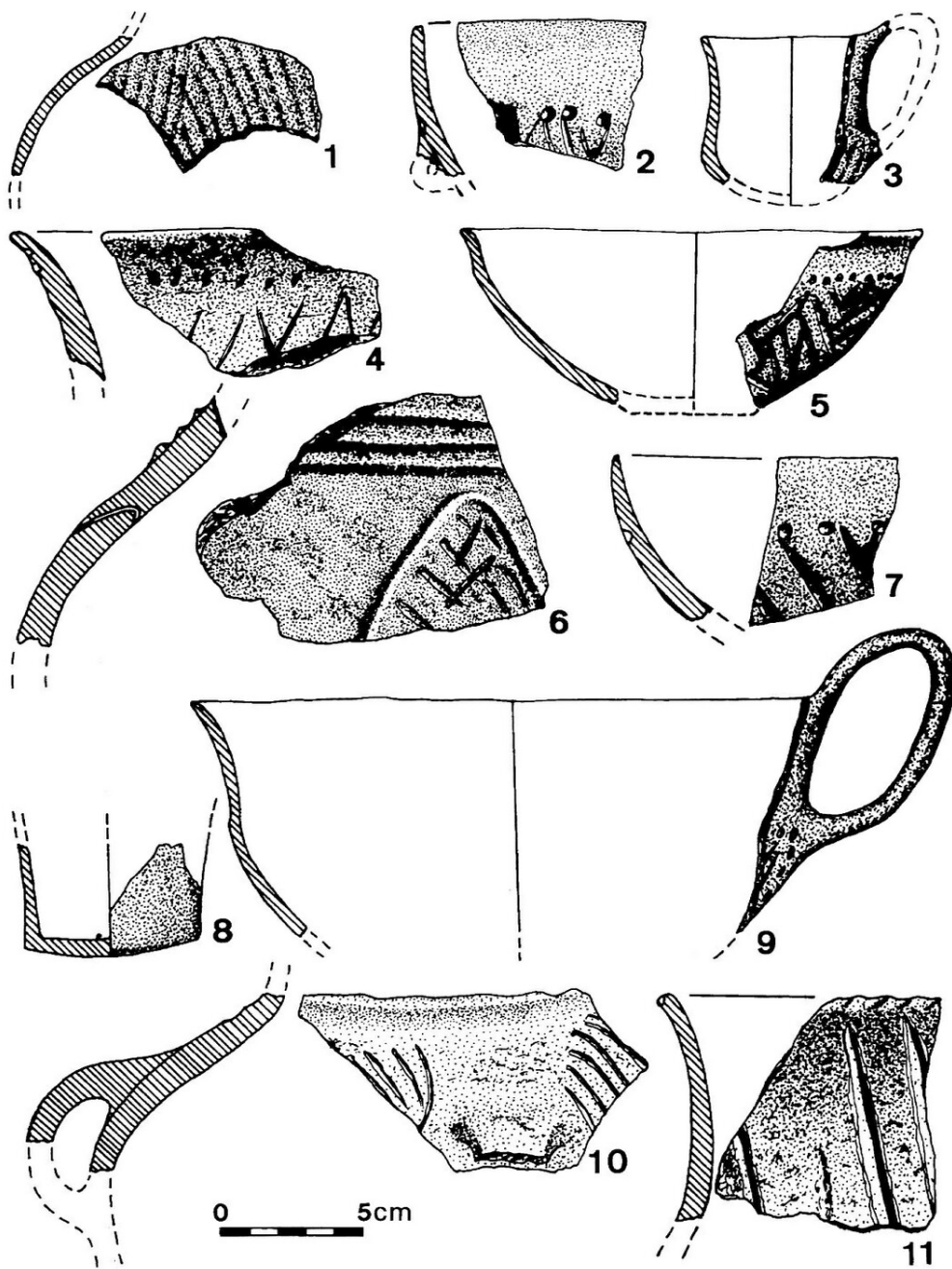
12. kép: 1-7: Aparhant, 5. objektum.

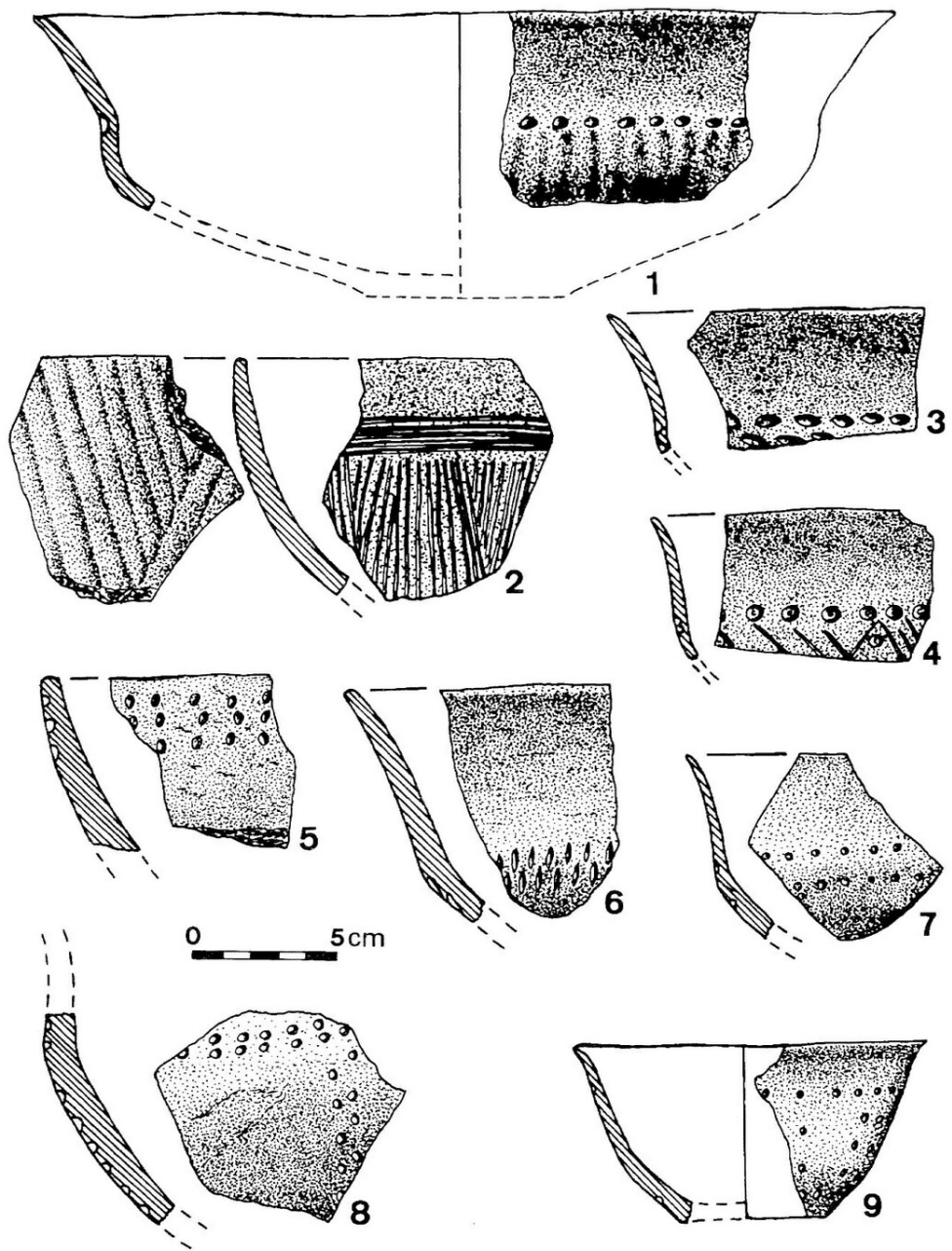
13. kép: 1-8: Aparhant, 5. objektum.

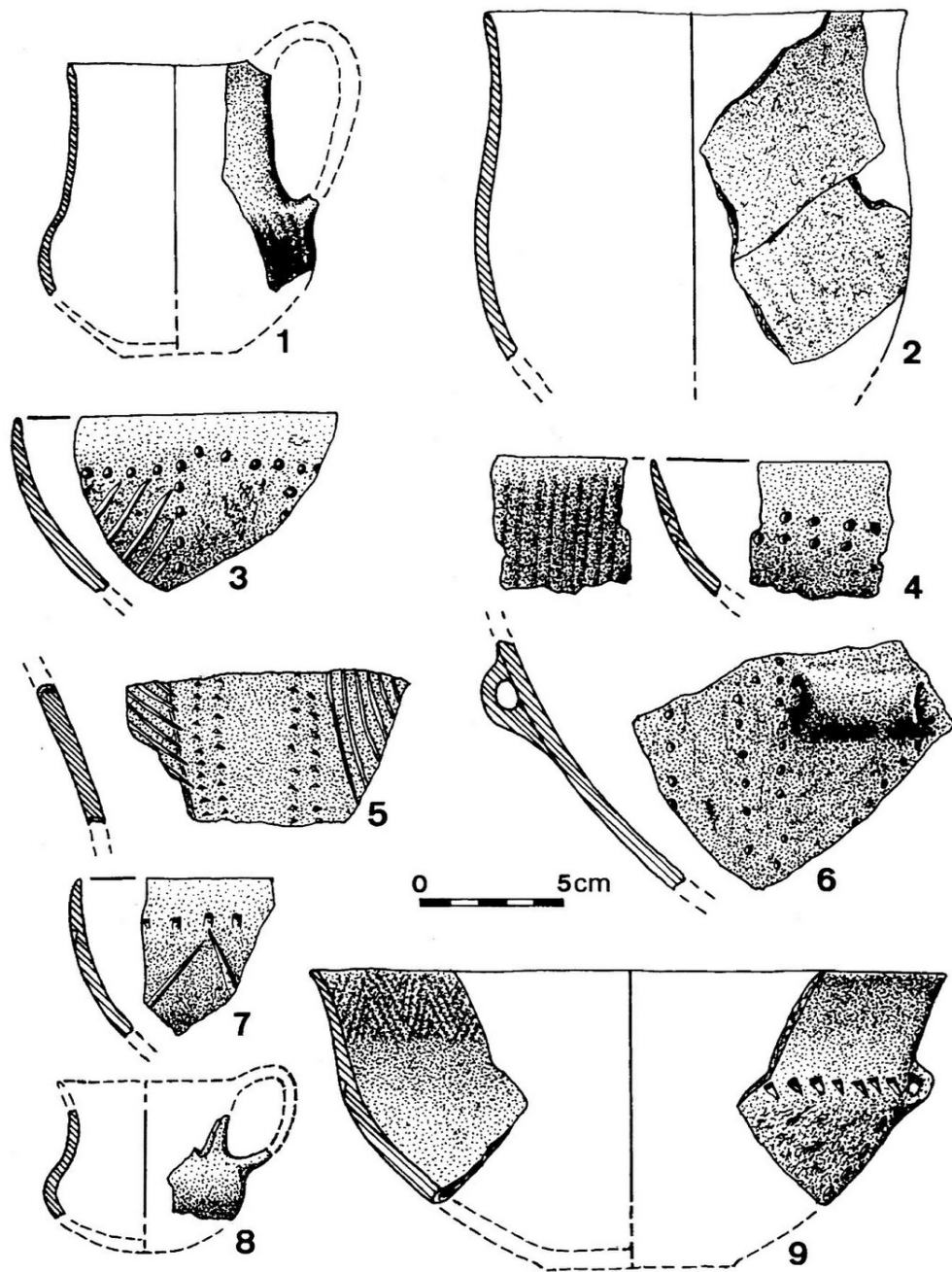
14. kép: 1, 4-5, 10: Aparhant, 1. szelvény; 2-3, 6-9, 11: Aparhant, 1. szelvény 2. ásónyom.

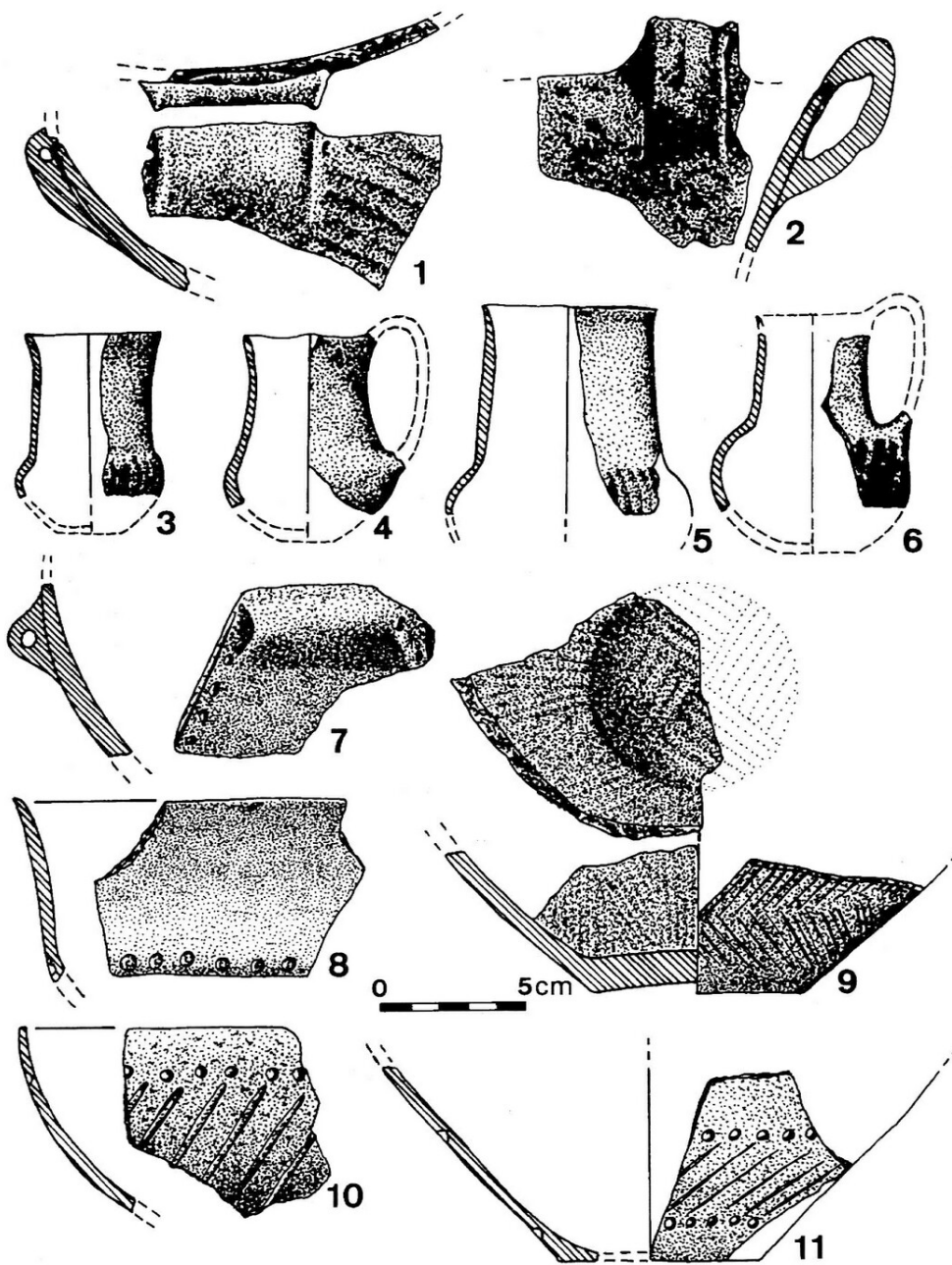
15. kép: 1-6: Aparhant, 1. szelvény 2. ásonyom; 7-8, 10-11: Aparhant, Ódor J. terepbejárásából; 9: Aparhant, 1. szelvény.

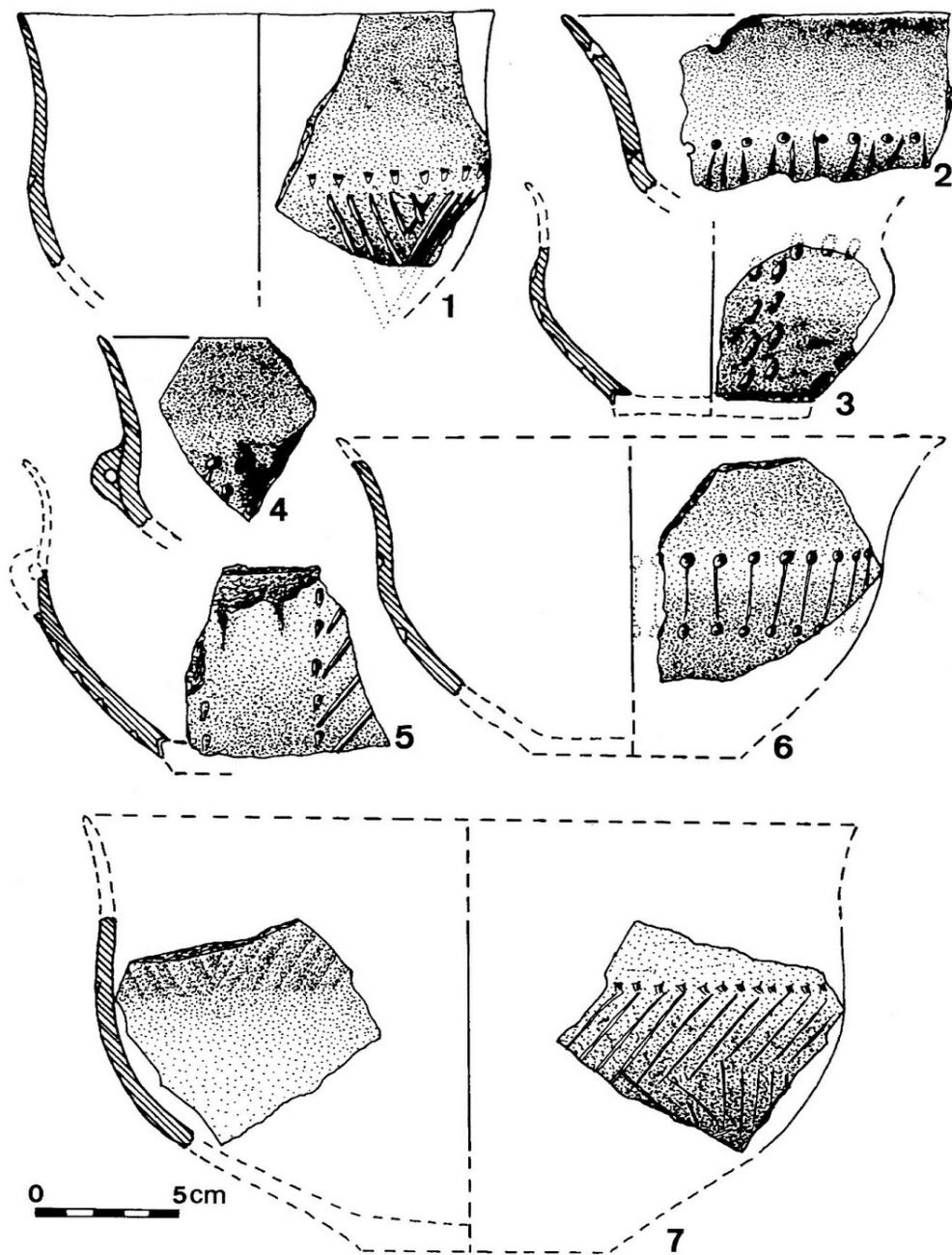
16. kép: 1-9: Aparhant, Ódor J. terepbejárásából.

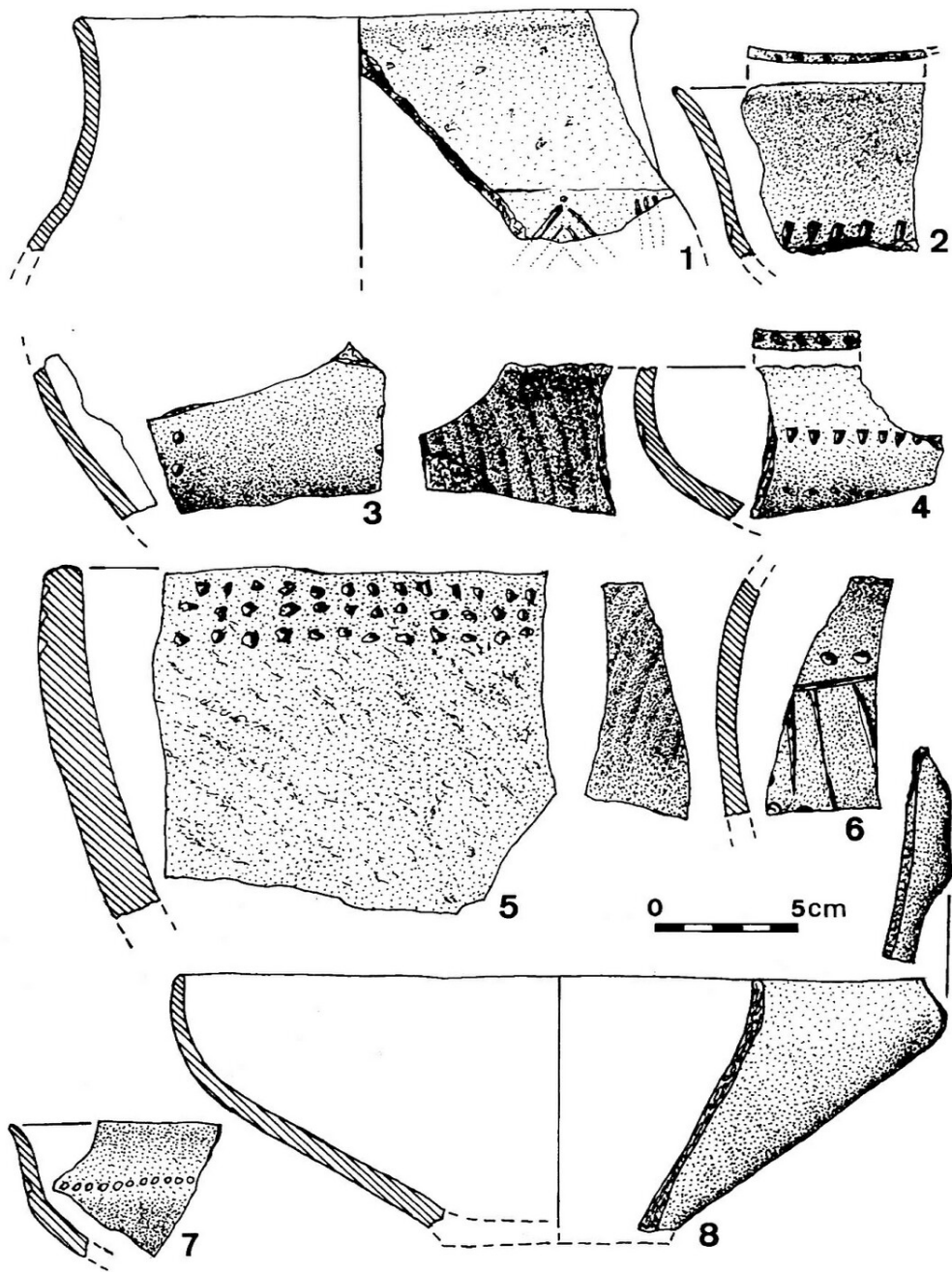
17. kép: 1-9: Aparhant, Ódor J. terepbejárásából.

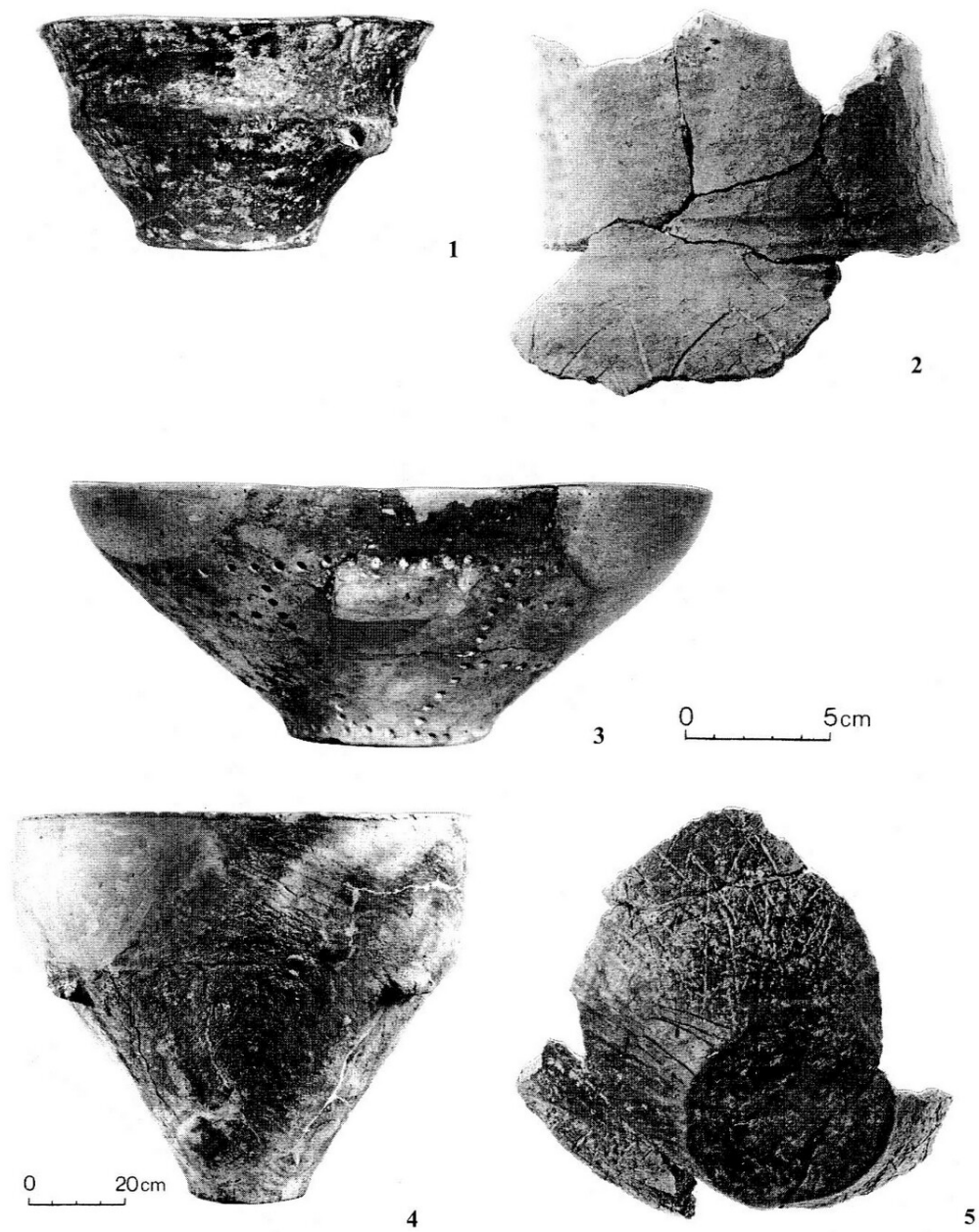
18. kép: 1-11: Aparhant, Ódor J. terepbejárásából.

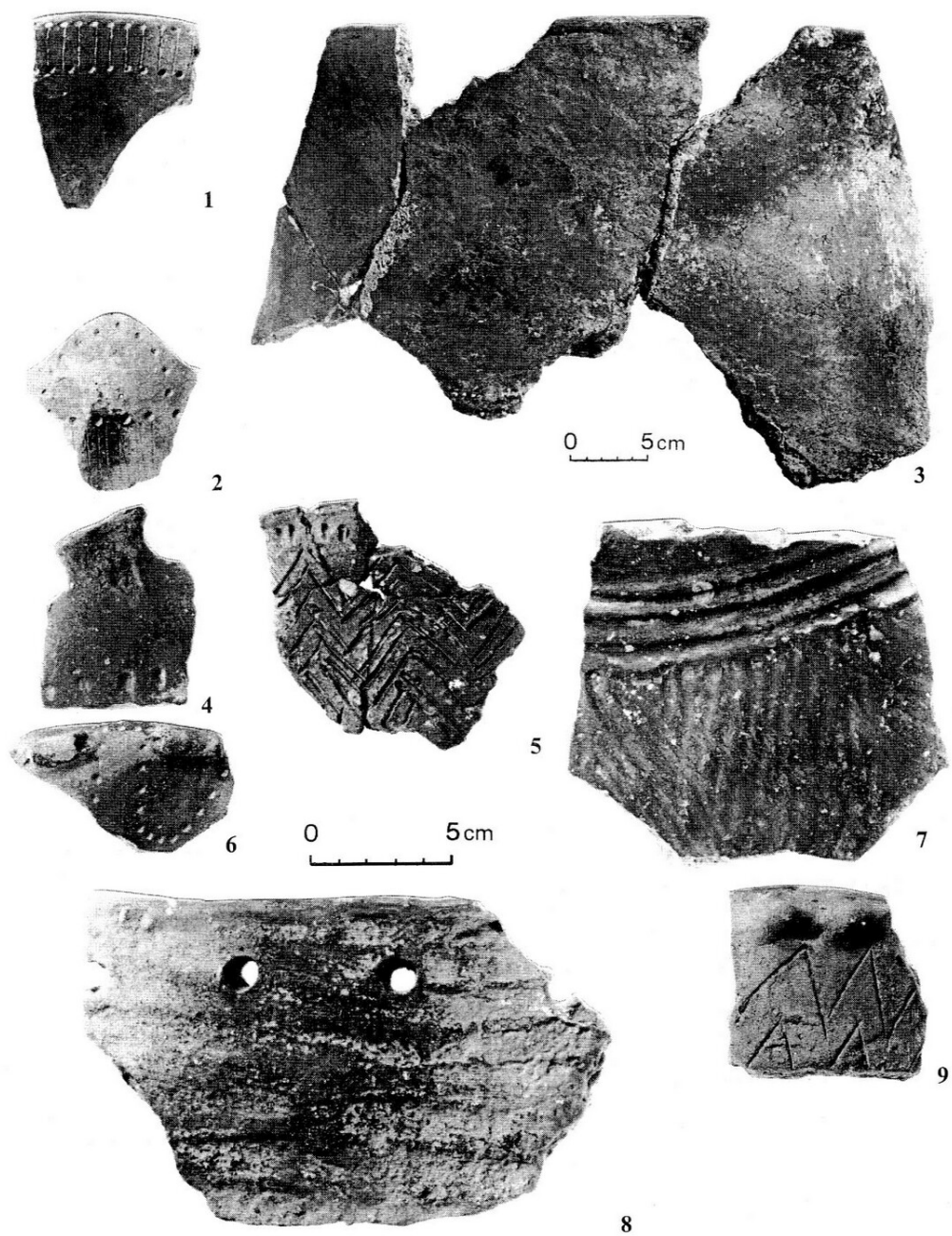
19. kép: 1-7: Aparhant, Ódor J. terepbejárásából.

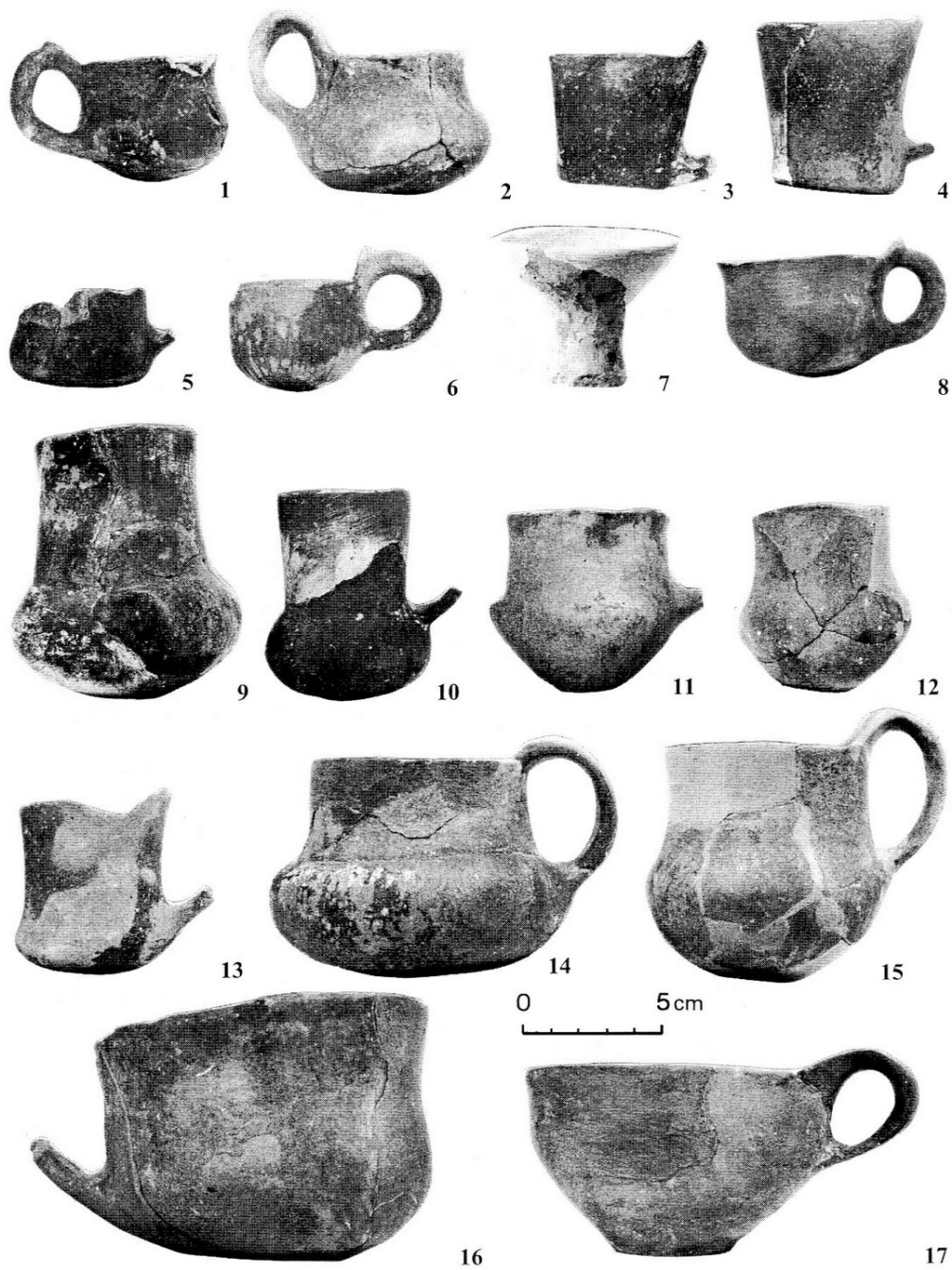
20. kép: 1-8: Aparhant, Ódor J. terepbejárásából.

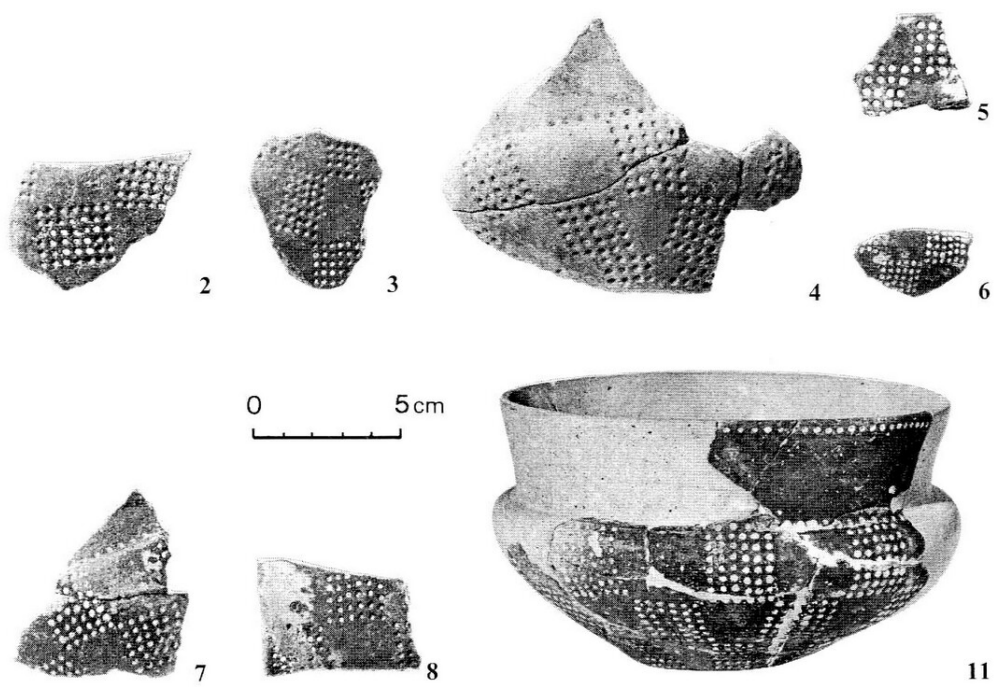
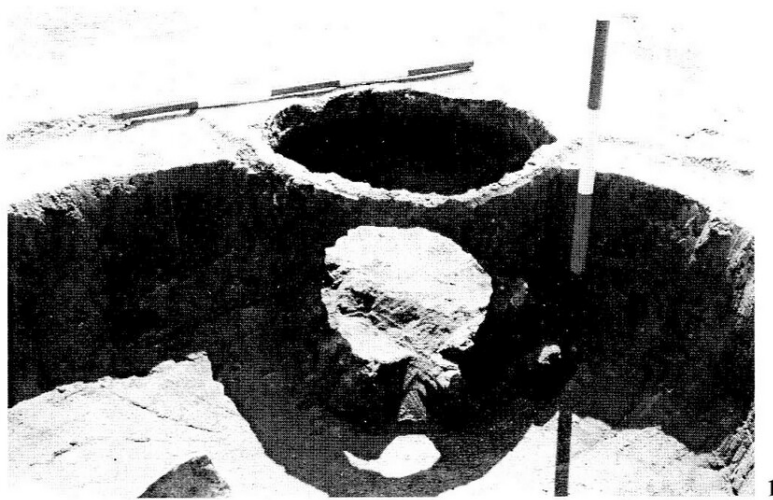
21. kép: 1-2, 5: Aparhant, 1. objektum; 3-4: Aparhant, 5. objektum.

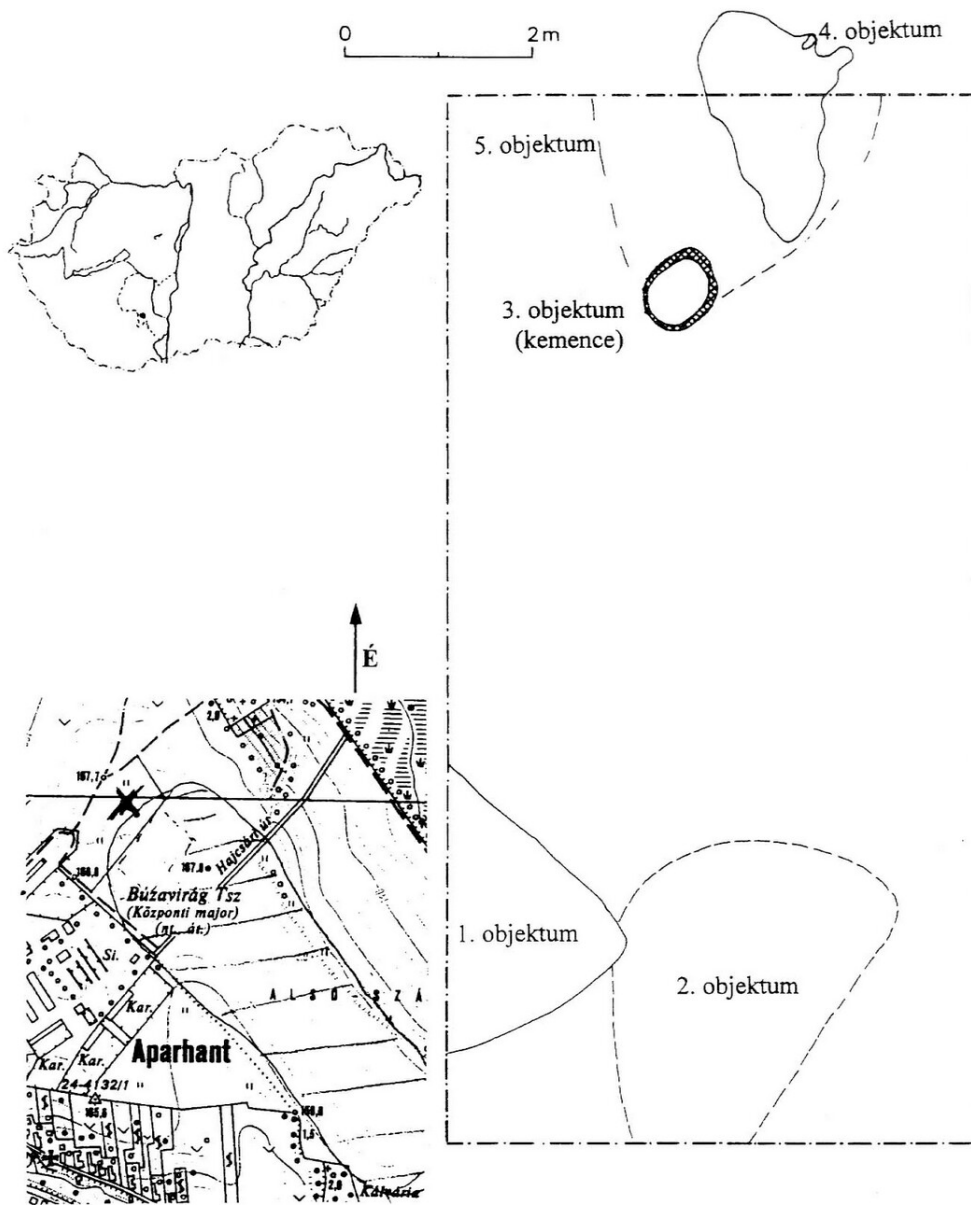
22. kép: 1-10: Aparhant, Csiszér Antal gyűjtése.

23. kép: 1-17: Aparhant, Csizsér Antal gyűjtése.

24. kép: 1: Aparhant, a 3. objektum (kémence); 2-11: a kostolaci kultúra leletei Csiszér A. gyűjtéséből.

25. kép: A lelőhely és az ásás összesítő térképe.